

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาที่มุ่งค้นหาคำตอบในเรื่องศักยภาพการพัฒนาที่อยู่อาศัยรูปแบบแบบ โฮมสเตย์ บนเกาะเกร็ด รวมถึงการคาดการณ์ถึงปัญหาที่จะตามมาจากการจัดทำ โฮมสเตย์ ในพื้นที่ดังกล่าว ดังนั้นจึงจำเป็นต้องศึกษาแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับเป้าหมายดังกล่าว มาประกอบการศึกษาเพื่อให้ได้คำตอบ ที่ต้องการทราบ เพื่อสรุปรวบรวมไว้เป็นส่วนหนึ่งขององค์ความรู้ด้านการพัฒนาที่อยู่อาศัยต่อไป ซึ่งในบทนี้ผู้วิจัยได้ แบ่งเนื้อหาออกเป็น สี่ส่วนด้วยกัน โดยส่วนแรก เป็นส่วนที่ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่ศึกษาในงานวิจัย ส่วนที่สองจะเป็นผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ส่วนที่สามจะเป็นการสังเคราะห์องค์ความรู้และผลงานวิจัยมาเป็นกรอบแนวคิดของการศึกษาวิจัย ส่วนสุดท้ายจะเป็นการสรุปกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย ตามรายการหัวเรื่องดังนี้

2.1 องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่ศึกษาในงานวิจัย

2.1.1 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนาที่อยู่อาศัย

2.1.2 กรอบแนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับที่พักแรม

2.1.5 ความรู้เบื้องต้นและแนวคิดเกี่ยวกับ โฮมสเตย์

2.1.6 แนวความคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน

2.1.7 แนวทางการพัฒนากิจกรรมที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชุมชน

2.1.8 การท่องเที่ยวชุมชนและการจัด โฮมสเตย์

2.1.9 นโยบาย และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

2.1.10 แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

2.2 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.3 การสังเคราะห์องค์ความรู้และผลงานวิจัยมาเป็นกรอบแนวคิดของการศึกษาวิจัย

2.4 สรุปกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย

2.1 องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่ศึกษาในงานวิจัย

2.1.1 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนาที่อยู่อาศัย

2.1.1.1 ความจำเป็นของการพัฒนาที่อยู่อาศัย

ที่อยู่อาศัย เป็นหนึ่งในปัจจัยที่มีความสำคัญสำหรับทุกๆ คน เพราะที่อยู่อาศัยนอกจากจะเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของคนแล้ว ยังเป็นที่ซึ่งทำให้เกิดให้ความรักความอบอุ่น ความสะดวกสบาย และความปลอดภัยในครอบครัว ที่อยู่อาศัยจะตอบสนองความต้องการของผู้อยู่อาศัยหรือไม่ และมากน้อยเพียงใดนั้นเป็นสิ่งที่ผู้อยู่อาศัยจำเป็นต้อง ปรับปรุง หรือพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคล¹ นอกจากนี้ที่อยู่อาศัยมีขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการต่างๆ ในการดำเนินชีวิตของครอบครัว ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งแวดล้อมรอบตัวเรา ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมมนุษย์ ที่อยู่อาศัยจึงต้องพัฒนาไปเพื่อความเหมาะสมกับสภาพของครอบครัวในแต่ละช่วงแห่งความเปลี่ยนแปลง นอกจากนั้นที่อยู่อาศัยยังพัฒนาออกมาหลายรูปแบบและหลายประเภทตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ดังนั้นกล่าวได้ว่าการพัฒนาที่อยู่อาศัยส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของครอบครัวและสภาพที่อยู่อาศัยของชุมชนเป็นอย่างมาก²

2.1.1.2 ความหมายของการพัฒนาที่อยู่อาศัย

(1) ความหมายของการพัฒนาที่อยู่อาศัยโดยทั่วไป

การพัฒนาที่อยู่อาศัยในระดับครอบครัว หมายถึง การรักษาสภาพของบ้านให้สะอาดและให้ใช้การได้ดีเสมอ การดัดแปลง ต่อเติม หรือเลือกที่อยู่อาศัยใหม่ให้เหมาะสมกับความเป็นอยู่ของครอบครัวยิ่งขึ้น รวมทั้งการซ่อมแซมส่วนที่ชำรุดทรุดโทรมที่เกิดขึ้นตามเวลา³

(2) ความหมายของการพัฒนาที่อยู่อาศัยรูปแบบ โฮมสเตย์

ผู้วิจัย ได้ให้ความหมายของของคำว่า การพัฒนาที่อยู่อาศัยรูปแบบ โฮมสเตย์ หมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็นที่อยู่อาศัย ที่มีการพักอาศัยร่วมกันระหว่างเจ้าของบ้านและสมาชิกในครัวเรือนกับนักท่องเที่ยว ซึ่งเจ้าของบ้านมีความยินดีที่จะให้นักท่องเที่ยวเข้าพักอาศัยและมีการแลกเปลี่ยนความรู้วัฒนธรรม ด้วยความเต็มใจทั้งสองฝ่าย โดยเจ้าของบ้านคิดค่าตอบแทนตามความเหมาะสม*

¹ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชา 70433 การพัฒนาที่อยู่อาศัย พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2542), หน้า 3.

² ลดา รัตนสิกร และสุวิทย์ รัตนานันท์, "ความสำคัญของการพัฒนาที่อยู่อาศัย," ใน . เอกสารการสอนชุดวิชา 70433 การพัฒนาที่อยู่อาศัยพิมพ์ครั้งที่ 4 (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2542), หน้า 2.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 76.

* ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ความหมายจาก เรื่อง แนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาที่อยู่อาศัย (หัวข้อ 2.1.1) แนวคิดเกี่ยวกับที่พักแรม (หัวข้อ 2.1.4) ความรู้เบื้องต้น และแนวคิดเกี่ยวกับโฮมสเตย์ (หัวข้อ 2.1.5) แนวทางการพัฒนากิจกรรมที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (หัวข้อ 2.1.7) และการท่องเที่ยวชุมชนและการจัดโฮมสเตย์ (หัวข้อ 2.1.8)

2.1.2 กรอบแนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

คำว่า “การท่องเที่ยว” (Tourism) เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวาง มิได้หมายถึงเฉพาะเพียงการเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ หรือเพื่อความสนุกสนานบันเทิง ที่ส่วนมากเข้าใจกัน การเดินทางเพื่อการประชุมสมนาเพื่อการศึกษาหาความรู้ เพื่อการกีฬา เพื่อการติดต่อธุรกิจ ตลอดจนการเยี่ยมเยียนญาติสนิท มิตรสหาย ก็นับว่าเป็นการท่องเที่ยวทั้งสิ้น ฉะนั้น ปรากฏการณ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในปัจจุบัน จึงเป็นภาพใหญ่ที่มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นตามลำดับ ความหมายของ “การท่องเที่ยว” ในหลักการแล้วอาจจะกำหนดโดยเงื่อนไข 3 ประการ คือ⁴

1. เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
2. เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ
3. เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตามที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือรายได้

2.1.2.1 ความหมายของการท่องเที่ยว

(1) ความหมายของการท่องเที่ยวในทัศนะที่แคบ⁵

การท่องเที่ยวเป็นเรื่องของการเดินทาง ถ้าไม่มีการเดินทาง ก็ไม่มีการท่องเที่ยว ดังจะเห็นได้จากคำนิยามของ ลอว์สันและบอร์ต โบวี (Lawson & Baud Bovy) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่า “การท่องเที่ยวเป็นนันทนาการ (Recreation) รูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นในเวลาว่างที่มีการเดินทางเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเป็นการเดินทางจากที่หนึ่ง ซึ่งมักหมายถึงที่อยู่อาศัยไปยังอีกที่หนึ่งซึ่งถือเป็นแหล่งท่องเที่ยว” ส่วน อาร์ ดับบลิว แม็คอินทอช (R.W. Mc Intosh) กล่าวว่า “การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม โดยมีแรงกระตุ้นจากความต้องการด้านกายภาพ ด้านวัฒนธรรม ด้านปฏิสัมพันธ์ และด้านสถานะหรือเกียรติคุณ”

นอกจากนั้น องค์การที่ดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวบางแห่งก็ใช้คำว่า “การท่องเที่ยว” (Tourism) และ “การเดินทาง” (Travel) สลับปะปนกันไป หน่วยงานที่ใช้คำว่า “การท่องเที่ยว” เช่นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (Tourism Authority of Thailand) ในขณะที่หน่วยงานบางแห่งใช้คำว่า “การเดินทาง” (Travel) เช่น องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว ภูมิภาค

⁴การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, เอกสารประกอบคำบรรยายโครงการอบรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาที่เปิดวิชาการท่องเที่ยว ณ วิทยาลัยครูสวนสุนันทา (กรุงเทพฯ : กองวิชาการและฝึกอบรม การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2529), หน้า 1, อ้างใน นวรัตน์ ดุฎิตยศิริ, “การตลาดของธุรกิจนำเที่ยวในประเทศซึ่งตั้งอยู่ในเขต กรุงเทพมหานคร,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาบริหารธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531), หน้า 9.

⁵สุวัฒน์ จุฑากรณ์ และเจริญญา เจริญสุขใส, “แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว.” ใน ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545), หน้า 71.

เอเชีย แปซิฟิก ใช้ชื่อภาษาอังกฤษว่า Pacific Asia Travel Association (PATA) หรือ องค์การการท่องเที่ยว ระหว่างประเทศ ซึ่งจัดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สองใช้ชื่อว่า International Union of Official Travel Organization (IUOTO) ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น องค์การการท่องเที่ยว โลก หรือชื่อภาษาอังกฤษว่า World Tourism Organization (WTO) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2513 และใช้มา ถึงจนถึงปัจจุบัน

ตามข้อตกลงระหว่างนักวิชาการท่องเที่ยวขององค์การการท่องเที่ยวระหว่าง ประเทศ ที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี เมื่อ พ.ศ. 2506 ซึ่งกำหนดว่าการเดินทางที่เป็นการท่องเที่ยวจะต้อง มีลักษณะ สามประการตามที่ได้กล่าวไว้แล้วใน หัวข้อ 2.2.1 ข้างต้น

(2) ความหมายของการท่องเที่ยวในทัศนที่กว้าง⁶

ตามแนวคิดของ แม็ค อินทอช และโกลด์เนอร์ (Mc Intosh and Goldner) สรุปว่า "การท่องเที่ยวหมายถึง ผลรวมของปรากฏการณ์ต่างๆ และความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเกิด จากปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับธุรกิจบริการต่างๆ รวมทั้งรัฐบาลประเทศเจ้าภาพและ ประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องอยู่ในกิจกรรมหรือกระบวนการในการดึงดูด ด้วยการต้อนรับที่อบอุ่นมีไมตรีจิตแก่นักท่องเที่ยวผู้มาเยือน การที่จะอธิบายคำว่า "การท่องเที่ยว" ให้ครอบคลุมที่สุดจะต้องพิจารณา 4 ประเด็นหลักดังต่อไปนี้ คือ

1. นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน คือ ผู้เดินทางท่องเที่ยวเพื่อหาประสบการณ์ ที่สัมผัสได้ทั้งร่างกายและจิตใจ ซึ่งจุดประสงค์ของนักท่องเที่ยวจะเป็นตัวกำหนดกิจกรรม และแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวจะเลือกเดินทางไป
2. ธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว คือ ธุรกิจที่ผลิตสินค้าและบริการ ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งคาดหวังผลกำไรจากการประกอบธุรกิจ
3. ภาครัฐที่ดูแลการท่องเที่ยว คือ องค์กรของรัฐบาลที่จัดขึ้นเพื่อควบคุมดูแลการท่องเที่ยวให้เป็นไปตามแนวนโยบายของรัฐที่วางไว้
4. ชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว คือ ประชาชนซึ่งอาศัย อยู่ในท้องถิ่นที่เป็น พื้นที่หลักสำหรับการท่องเที่ยว โดยการแสดงการมีส่วนร่วมและการเป็นเจ้าของที่ดีเพื่อต้อนรับนัก ท่องเที่ยว และในบางครั้งก็เป็นส่วนหนึ่งในภาคธุรกิจอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

โดยสรุป "การท่องเที่ยว" หมายถึง กิจกรรมใดๆที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวของการเดินทางของบุคคลจากที่อยู่อาศัยปกติเป็นการชั่วคราว เพื่อวัตถุประสงค์ใดๆ ที่ไม่ใช่เพื่อหาราย ได้ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าว ก่อให้เกิดปรากฏการณ์และความสัมพันธ์ที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์

⁶สุวัฒน์ จุรากรณ์ และจริญญา เจริญสุขใส, "แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว,"ใน ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545), หน้า 72.

ระหว่างบุคคลที่เดินทาง ธุรกิจอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ผลิตสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ภาครัฐบาลที่ดูแลการท่องเที่ยว และชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว

2.1.2.2 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยว⁷ ประกอบด้วย นักท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยว และธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

(1) นักท่องเที่ยว จัดได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการท่องเที่ยว การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยว ทศนคติและลักษณะพื้นฐานของนักท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการนำวางแผนด้านการตลาด ปัจจัยที่นำมาศึกษาได้แก่ ลักษณะพื้นฐานหรือลักษณะทางประชากรศาสตร์ของนักท่องเที่ยว การกระจายตัวของนักท่องเที่ยว กิจกรรมต่างๆ ของนักท่องเที่ยว และฤดูกาลท่องเที่ยว

(2) ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรม และวัฒนธรรมประเพณีที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมท้องถิ่นที่มีลักษณะเด่น และสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ ทรัพยากรท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะทั่วไป คือ

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ได้แก่ สภาพภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น น้ำตก ภูเขา ทะเล ป่าไม้ ฯลฯ

2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมและสังคม และทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านบันเทิงและเฟลิดเฟลิน

(3) ธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว คือ ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยตรงเท่านั้น ในระบบเศรษฐกิจคำว่า "การท่องเที่ยว" หมายถึงภาคเศรษฐกิจที่รวมธุรกิจทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม ธุรกิจใอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการผลิตหลายสาขา ทั้งการผลิตในสายการผลิตเดียวกัน และการผลิตในต่างสายการผลิต ธุรกิจใอุตสาหกรรมท่องเที่ยวประกอบไปด้วย 6 ธุรกิจหลัก คือ ธุรกิจที่พักแรม ธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจอาหารและเครื่องดื่ม ธุรกิจจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึก ธุรกิจคมนาคมขนส่ง และธุรกิจนันทนาการ

2.1.2.3 การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว⁸ หมายถึง กระบวนการในการทำงานและการใช้ทรัพยากรเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายด้านการท่องเที่ยวที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การจัดการการท่องเที่ยวมีความสำคัญ เนื่องจากสามารถช่วยในการ

⁷เรื่องเดียวกัน, หน้า 91-93.

⁸สุวัฒน์ จูรากรณ์ และรุ่งทิพ ว่องปฏิการ, "ทรัพยากรการท่องเที่ยว," ใน *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว* (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545), หน้า 175.

บริหารเพื่อให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ ช่วยให้มึระบบการบริหารงานที่ดี ช่วยให้องค์การสามารถตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวประกอบด้วยการวางแผน การจัดองค์การและงาน การนำหรือการชักจูง และการควบคุม

หลักในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว คือ การจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจและสังคม พร้อมกับการรักษาสุนทรียภาพ เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และกระบวนการทางนิเวศวิทยา โดยเป้าหมายสูงสุดของการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวมุ่งเน้นความยั่งยืนแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมี 2 ประการ คือการสร้างความสมดุลระหว่างความต้องการที่จะพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศกับความจำเป็นในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อใช้ในอนาคต โดยพยายามควบคุมผลกระทบทางลบให้มากที่สุด และผลักดันสนับสนุนรูปแบบการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมการพัฒนาแบบยั่งยืน

2.1.2.4 ปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการท่องเที่ยว⁹ ปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการท่องเที่ยวสามารถสรุปได้ ดังนี้

- (1) สิ่งดึงดูดใจ (Attractions) ได้แก่ ความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยว
- (2) สิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities) ได้แก่ สิ่งต่างๆ ที่ทำให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปด้วยความสะดวก มี 4 ประการคือ

หรือ รีสอร์ท

1. ที่พัก ซึ่งต้องเช่าอาศัยอยู่ชั่วคราวในแหล่งท่องเที่ยว เช่น โรงแรม
2. ร้านอาหาร และเครื่องดื่ม
3. สถานบริการ เช่น ร้านขายของใช้ ร้านขายของที่ระลึก ร้านซักรีด
4. ปัจจัยพื้นฐานทางการท่องเที่ยว เช่น โทรศัพท์ และระบบการสื่อสาร

ต่างๆ

- (3) การเข้าถึง (Accessibility) ได้แก่ การคมนาคมขนส่งประเภทต่างๆ
- (4) การต้อนรับ (Hospitality) ได้แก่ อธิยาศัยไมตรีอันดีของผู้คนท้องถิ่น

ในสถานที่ท่องเที่ยว เจ้าของธุรกิจ และพนักงาน

ปัจจัยต่างๆ ข้างต้น เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้มาท่องเที่ยวตัดสินใจเลือกไปท่องเที่ยวยังสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความพร้อมในปัจจัยเหล่านี้ และยังเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดความประทับใจ

⁹ กุลภัทร วณิชสัมบรรณ, "แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำ โดยอาศัยเทคนิค การวิเคราะห์ ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยา กรณีศึกษา เกาะเกร็ด," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าลาดกระบัง, 2541), หน้า 24.

ใจต้องการที่จะกลับมาเที่ยวในโอกาสต่อไป โดยเฉพาะการต้อนรับของเจ้าบ้าน เจ้าถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว นับว่ามีส่วนสำคัญมากในการเสริมสร้างทัศนคติที่ไม่ดีต่อแหล่งท่องเที่ยว นั้น หากเกิดปัญหาและอุปสรรคในการท่องเที่ยวเกิดขึ้นได้

2.1.2.5 ปัญหาและอุปสรรคในการท่องเที่ยว¹⁰ จากการวิจัยเรื่องการท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ใน ปัจจุบันนั้น ผู้มาท่องเที่ยวมักจะประสบปัญหาดังนี้

(1) ขาดการบอกทิศทางในแหล่งท่องเที่ยว ในแหล่งท่องเที่ยว และส่วนบริการต่างๆ ซึ่งควรมีการบอกทิศทางให้ชัดเจน อาจเป็นในรูปแบบของป้ายบอกทางด้วยอักษร ด้วยแผนที่รูปภาพ หรือการออกแบบสถานที่ให้สามารถเข้าถึงจุดต่างๆ ได้โดยง่าย

(2) การขาดความสะดวกสบายในแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากผู้มาท่องเที่ยวต้องการสิ่งบริการอื่นๆ ประกอบในการท่องเที่ยวด้วย เช่น ห้องน้ำ ห้องส้วม ศาลา หรือบริเวณที่พัก รอคอย กลุ่มท่องเที่ยวของตน มักจะมีจำนวนไม่เพียงพอ หรือคุณภาพไม่ดี

(3) การที่แหล่งท่องเที่ยวนั้นขาดเอกลักษณ์ เนื่องจากถูกทำลายจากผู้มาท่องเที่ยวหรือการที่ผู้ประกอบการในแหล่งท่องเที่ยวมีพฤติกรรมตามใจชอบแสวงหาผลประโยชน์ให้ตนเอง ทำให้เกิดผลเสียต่อการท่องเที่ยว และสภาพธรรมชาติโดยรวม เช่น การปลูกสร้างอาคารสูงบดบัง โบราณสถานที่สวยงาม ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ การทิ้งขยะเกลื่อนกลาด การขูดขีดผนัง กำแพง และปล่อยน้ำเสียลงในแม่น้ำลำคลอง

(4) ความไม่สะดวกในการเข้าถึงจุดต่างๆ ในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ถนนหรือทางเดิน อาจมีความคับแคบเกินไป ซึ่งอาจเกิดอันตรายระหว่างคนเดินเท้ากับผู้ขี่จักรยานพาหนะ

(5) แหล่งท่องเที่ยวมีความแออัด หรือขาดการระบายอากาศที่ดี เนื่องจากผู้มาท่องเที่ยวเข้าชมมากเกินไปสถานที่นั้นๆ รองรับไม่พอ

(6) ขาดความต่อเนื่องของเส้นทางในแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากไม่มีทางเดินที่ต่อเนื่องกันหรือบาทวิถีแคบเกินไป

(7) อากาศร้อน มีฝุ่นมาก และเสียงดังหนวกหูจากจักรยานพาหนะ ทำให้บรรยากาศในแหล่งท่องเที่ยวไม่สงบราบรื่น ไม่น่าเข้าชม

ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ข้างต้น เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้มาท่องเที่ยวเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อแหล่งท่องเที่ยว นั้น อาจจะไม่ต้องการกลับมาท่องเที่ยวอีกในโอกาสต่อไป โดยเฉพาะในข้อ

(3) นับว่ามีความสำคัญมาก

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 25.

2.1.2.6 ผลกระทบจากการท่องเที่ยว เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในสถานที่ใดแล้ว พบว่ามีผลกระทบในด้านต่างๆ ตามมาคือ ผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ เป็นผลกระทบที่เห็นได้ชัดที่สุดของการท่องเที่ยวเพราะเป็นอุตสาหกรรมที่สามารถเพิ่มพูนรายได้ให้แก่ประเทศชาติเป็นอย่างดี ดังในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เช่น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 -2529) ได้กำหนดให้การท่องเที่ยวเป็นฐานของเศรษฐกิจในส่วนของภูมิภาคและกระตุ้นให้เกิดการลงทุนในทางอุตสาหกรรม และพาณิชย์กรรมที่ต่อเนื่องกัน เป็นแหล่งสร้างงานกระจายรายได้และความเจริญไปสู่ภูมิภาค จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ได้กำหนดให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เป็นเครื่องมือในการตอบสนองวัตถุประสงค์ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ให้เจริญเติบโตอย่างมีเสถียรภาพ มั่นคงและสมดุล เสริมสร้างโอกาสการพัฒนาศักยภาพของคน ในการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา และได้รับผลที่เป็นธรรม นอกจากผลโดยตรงทางเศรษฐกิจ ที่ทำรายได้เข้าประเทศและกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นแล้ว ผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรมและการเมืองจากการท่องเที่ยวอาจจะเกิดได้ 2 ด้าน ดังนี้

(1) ผลกระทบด้านบวก

1. การท่องเที่ยวทำให้มาตรฐานการครองชีพของคนในท้องถิ่นดี
2. การท่องเที่ยวทำให้เกิดความ สะดวกสบายจากกิจการสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ
3. การท่องเที่ยวชี้ให้เห็นความสำคัญของทรัพยากรนั้นทางการ
4. การท่องเที่ยวช่วยลดการอพยพของประชาชนเข้าเมืองหลวง
5. การท่องเที่ยวทำให้เกิดมีการใช้ทรัพยากรที่ไร้ค่าให้เกิดประโยชน์ เช่น การประดิษฐ์ของที่ระลึก ในรูปสินค้าพื้นเมือง
6. การท่องเที่ยวทำให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อสถานที่นั้น

(2) ผลกระทบด้านลบ

1. การท่องเที่ยวทำให้เกิดการมีค่านิยมที่ผิด ซึ่งอาจเกิดจากการลอกเลียนแบบนักท่องเที่ยว
2. การท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาศีลธรรม เช่น การเอาัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว ในรูปแบบต่างๆ
3. การท่องเที่ยวทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคม เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวมักจะได้รับการพัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการก่อนที่อื่น

4. การท่องเที่ยวทำให้เกิดความขัดแย้งทางวัฒนธรรม เช่น การที่นักท่องเที่ยวมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกับพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยว และไม่ทราบถึงวัฒนธรรมของพื้นที่ ทำให้เกิดความไม่พอใจกับคนในพื้นที่ได้ อาทิ การแต่งกาย การปิ่นปายโบราณสถาน เป็นต้น

2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ¹¹

2.1.3.1 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

2.1.3.2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากความหมายในข้างต้น สามารถจัดองค์ประกอบที่สำคัญได้ 6 ประการ

(1) เที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์ท้องถิ่น หมายถึง เดินทางท่องเที่ยวไปตามพื้นที่ธรรมชาติที่มีลักษณะของระบบนิเวศแต่ละแห่ง เช่น เที่ยว ในป่าดงดิบเขา ยอดดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ และเที่ยวในป่าพุทธรักษา จังหวัดนราธิวาส ซึ่งทั้งสองแห่งมีระบบนิเวศเฉพาะ ที่แตกต่างกัน

(2) เที่ยวในแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ หมายถึง เดินทางเที่ยวไปบางแห่งก่อนถึง แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ที่เป็นจุดหมายปลายทาง ต้องผ่านหมู่บ้านที่มีวัฒนธรรมที่น่าสนใจ นักท่องเที่ยวถือโอกาสแวะเที่ยวชมวิถีชีวิตของหมู่บ้านนั้นด้วย เช่น จุดหมายปลายทางต้องการไปดูป่าดิบเขา ยอดดอยอินทนนท์ ระหว่างทางผ่านหมู่บ้านชาวเขาเผ่าม้งที่ดอยขุนกลาง จึงแวะเที่ยวหมู่บ้านม้งก่อน

(3) มีการจัดการสิ่งแวดล้อมร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องอย่างมีระบบ ผู้เที่ยวในที่นี้หมายถึง ถึงเจ้าของสถานที่ท่องเที่ยว บริษัทนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ และนักท่องเที่ยว จะต้องมีความรับผิดชอบต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม ในสถานที่ท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบร่วมกัน การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว คือ การรักษาความสะอาด การจัดการขยะอย่างมีระบบ การจัดการน้ำดีน้ำเสีย การป้องกันมลพิษทางเสียง มลพิษทางอากาศ และมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เป็นต้น เพื่อ รักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวให้มีคุณค่าต่อไป

(4) มีการจัดการด้านการให้ความรู้ เป็นการจัดการ ให้ความรู้ในการให้ความรู้ในระบบนิเวศ ธรรมชาติที่เกี่ยวข้องและด้านสิ่งแวดล้อมของสถานที่อย่างมีระบบ โดยเจ้า

¹¹ วิชาไพพรรณ แก้วสุริยะ, "การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ," ใน ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545), หน้า 91-93.

ของสถานที่ จะต้องจัดทำกรทำป้ายสื่อความหมายธรรมชาติ ป้ายชี้ทางแหล่งท่องเที่ยว แผนที่ท่องเที่ยว และคู่มือท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้มากขึ้นกว่าเดิม หลังจากที่ได้เข้าไปเที่ยวแล้ว

(5) มีความรับผิดชอบโดยผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว เป็นความรับผิดชอบตามหลักการของแผนแม่บทของโลก (Agenda 21) และรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (ประกาศใช้ ตุลาคม ปี 2540) โดยให้โอกาสแก่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการยอมรับการท่องเที่ยวประเภทนี้ ร่วมวางแผนจัดการด้วยกัน ร่วมดำเนินกิจการด้วยกัน (ในลักษณะการลงทุนถือหุ้น ด้วยกัน) และร่วมรับผลประโยชน์ (รายได้) อย่างเสมอภาคด้วยกัน

(6) ความเพลิดเพลินและความประทับใจ แสดงถึง การที่นักท่องเที่ยวเดินทางไปเที่ยวในพื้นที่นั้น มีความเพลิดเพลิน มีความประทับใจ มีความรู้ใหม่ และประสบการณ์ใหม่เพิ่มขึ้น

2.1.3.3 รูปแบบการท่องเที่ยว

นักอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้จัดรูปแบบการท่องเที่ยวออกเป็น 4 ประเภท คือ

(1) การท่องเที่ยวธรรมชาติ (Natural Tourism) เป็นการเดินทางท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติเพื่อหาความเพลิดเพลิน หาความสนุกสนานตื่นเต้น และพักผ่อนหย่อนใจ

(2) การท่องเที่ยววัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งโบราณคดี ประวัติศาสตร์ งานประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตชาวบ้านในชนบท และสถานที่ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อความเพลิดเพลิน ได้ความรู้เกี่ยวกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว นั้น

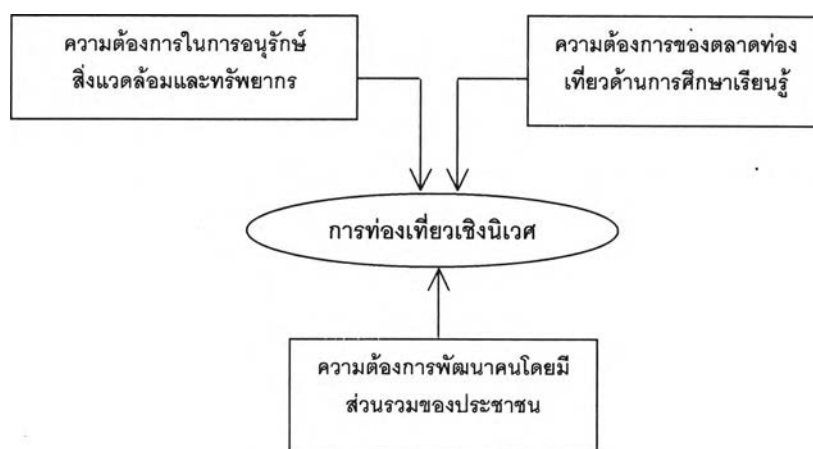
(3) การท่องเที่ยวแบบบันเทิงและกีฬา (Cultural Tourism) เป็นการเดินทางท่องเที่ยวในกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจในแต่ละกิจกรรมเป็นพิเศษ เพื่อความพึงพอใจ ความสนุกสนานตื่นเต้น รื่นเริงบันเทิงใจ ที่มุ่งเน้นการบริการที่เหมาะสม

(4) การท่องเที่ยวเพื่อการประชุมและสัมมนา (Business and Convention Tourism) เป็นการเดินทางท่องเที่ยวของกลุ่มธุรกิจและผู้ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการติดต่อธุรกิจ หรือเพื่อประชุมส่งเสริมการขายหรือผลิตภัณฑ์หรือสินค้าต่างๆ ก่อนการประชุมมีการจัดรายการท่องเที่ยวอาจเป็นรายการทัศนศึกษา หรือหลังการประชุมมีการจัดรายการท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อน

การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนทั้งทั้ง 4 ประเภทนั้น เป็นความนิยมที่จัดนำเที่ยวกันทั่วโลก นักพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวทั่วโลกต่างมุ่งจัดการเพื่อเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้าไปเที่ยวในแต่ละประเทศมากขึ้น อันเป็นผลสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวในประเทศไทยที่ผ่านมาก็เช่นเดียวกัน มุ่งเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้

จากการท่องเที่ยวทุกปี โดยมีได้ค้ำึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี พ.ศ. 2530 อันเป็นที่รัฐบาลได้ประกาศให้เป็นปีท่องเที่ยวไทย (Visit Thailand Year' 1987) ส่งผลให้เกิดสิ่งก่อสร้าง เช่น โรงแรม รีสอร์ท สนามกอล์ฟ และการนำเที่ยว ประเภทต่างๆ มากมาย ในท้ายที่สุดก็ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อม อาทิเช่น ปัญหาขยะ ปัญหาน้ำเสีย เกิดความเสื่อมโทรมในแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้น จึงก่อเกิดแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวขึ้น โดยนักอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้ มีความคิดเห็นคล้ายคลึงกันว่า เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ (Responsibility) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (เจ้าของแหล่งท่องเที่ยว) บริษัทนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ นักท่องเที่ยว) จะต้องมีความรับผิดชอบต่อการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่

แผนภูมิที่ 2.1 แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ที่มา : ราไพพรรณ แก้วสุริยะ, "การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ" ใน ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545), หน้า 337.

2.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับที่พักแรม¹²

ที่พักแรม (Accommodation) หมายถึงการประกอบธุรกิจการขายบริการที่พักเพื่อคนเดินทางที่ต้องการพักค้างซึ่งอาจมีอาหารและเครื่องดื่มไว้บริการด้วย ที่พักแรมสำหรับนักเดินทางท่องเที่ยวแบ่งออกได้หลายประเภท ซึ่งความแตกต่างของแต่ละประเภทอาจไม่ชัดเจน ที่สำคัญคือความแตกต่างกันในภาพลักษณ์ของธุรกิจ เช่น อินน์ (Inn) ให้ความรู้สึกรอบอุ้มและเป็นกันเอง โมเต็ล (Motel) เน้นความสะดวกสบายและผู้มาพักมีที่จอดรถของตนเอง โรงแรม (Hotel) ที่เน้นประสิทธิภาพและบริการความสะดวกสบายต่างๆ เป็นต้น ที่พักแรมแบ่งออกเป็นดังนี้

¹²ราณี อธิชัยกุล, "ความเป็นมาและรูปแบบในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว" ใน ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545), หน้า 197-202.

2.1.4.1 โรงแรม (Hotel)

โรงแรมหมายถึงสถานที่สำหรับคนเดินทางหรือนักท่องเที่ยวที่มาพัก และมีบริการหลายรูปแบบผู้มาพัก ขึ้นอยู่กับระดับของการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก เช่นอาหารและเครื่องดื่ม จัดประชุม จัดเลี้ยง สระว่ายน้ำ ออกกำลังกาย เล่นกีฬา นำเที่ยว และจำหน่ายของที่ระลึก เป็นต้น

2.1.4.2 ที่พักแรมประเภทอื่นๆ

(1) ที่พักแรมแบบบ้านแบ่งให้เช่า (Bed and Breakfast Inns) บ้านแบ่งให้เช่าเป็นที่พักแรมขนาดเล็กที่มีกำเนิดจากประเทศในทวีปยุโรป โดยเฉพาะในประเทศอังกฤษและไอร์แลนด์และได้แพร่ขยายมาในสหรัฐอเมริกาและแคนาดาโดยเจ้าของบ้านเปิดรับนักท่องเที่ยวเข้ามาพักในห้องนอนที่จัดไว้ ซึ่งมีห้องน้ำในตัว และจัดบริการอาหารเช้าในบรรยากาศแบบครอบครัวให้ด้วย นับเป็นที่พักแรมที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดี และมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างเจ้าของบ้านและผู้มาพักด้วย

(2) เพนชัน (Pensions) เป็นที่ที่เจ้าของเป็นผู้ดำเนินการเองและมักมาอาศัยอยู่ในเพนชันด้วย ซึ่งพบมากในทวีปยุโรปและลาตินอเมริกา เพนชันให้บริการอาหารและเครื่องดื่มด้วย นักท่องเที่ยวมักนิยมพักเนื่องจากบรรยากาศที่พักมักเป็นแบบครอบครัว และที่พักถูกกว่าโรงแรมระดับมาตรฐานเดียวกัน

(3) พาราดอร์ (Paradors) เป็นที่พักแรมที่รัฐบาลดัดแปลงมาจากปราสาท วัด คอนแวนต์ หรืออาคารเก่า โดยให้สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งชาติเป็นผู้ดำเนินการ เช่น พาราดอร์ในประเทศสเปน โปรตุเกส ไอร์แลนด์ อังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมันนี้ พาราดอร์มักให้บริการอาหารแบบครบทุกมื้อ เพื่อความสะดวกของผู้เข้าพัก พาราดอร์ เป็นที่พักแรมที่เกิดจากการใช้สถานที่ในประวัติศาสตร์ เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ จึงมักได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวที่ต้องการบรรยากาศแบบเก่าในอดีต เช่น ในศตวรรษที่ 15 หรือ 16

(4) ที่พักสำหรับเยาวชน (Youth Hotels) ที่พักสำหรับเยาวชน เป็นที่พักราคาถูกสำหรับนักเรียน นักศึกษา เกิดขึ้นโดยครูชาวเยอรมัน ในปี ค.ศ. 1909 และได้เผยแพร่ขยายไปทั่วโลก ซึ่งปัจจุบันคาดว่ามีมากกว่า 5,000 แห่ง ภายใต้การควบคุมของที่พักเยาวชนนานาชาติ (Youth Hotel Association) ที่พักเยาวชนจะให้บริการแบบที่พักรวมโดยจัดให้มีเตียง 2 ชั้นจำนวนมากรวมกันอยู่ในห้องนอนขนาดใหญ่ มีห้องน้ำรวมกันโดยแยกเพศชาย-หญิง มีการใช้พื้นที่ส่วนกลางร่วมกัน เช่น ห้องพักผ่อน ห้องอาหาร ห้องครัว เป็นต้น

(5) โมเต็ล (Motels) เป็นที่พักแรมขนาดเล็กประมาณ 50 ห้อง มีทำเลที่ตั้งอยู่ใกล้ถนนหลวงสายหลักระหว่างเมือง และมีบริการที่จอดรถฟรีแก่แขกผู้มาพัก แต่มักไม่มีบริการ

อาหารและเครื่องดื่ม เป็นบริการที่พักรูปแบบประหยัดสำหรับนักเดินทางหรือนักท่องเที่ยวที่นิยมมากในสหรัฐอเมริกา

(6) โรงแรมรถยนต์ (Motor Hotels) แตกต่างจากโมเต็ล เป็นโรงแรมขนาดตั้งแต่ 30 ถึง 300 ห้อง มีสถานที่จอดรถยนต์ฟรีแก่ผู้มาพัก และมีภัตตาคารไว้บริการอาหารและเครื่องดื่มแก่ผู้มาพักด้วย

(7) รีสอร์ทคอนโดมิเนียมหรือคอนโดเทล (Resort Condominiums /Condotels) เป็นที่พักแรมอาคารชุด ที่ปัจจุบันนิยมสร้างในแหล่งท่องเที่ยว โดยผู้ถือกรรมสิทธิ์ห้องชุดนั้น ให้บริษัทที่ซึ่งโดยปกติผู้ถือกรรมสิทธิ์มักเข้าพักเป็นบางช่วงเวลาอยู่แล้ว เป็นผู้ดำเนินการอาคารชุดจัดให้ผู้อื่นเข้าพักและเก็บค่าเช่าพักได้ในเวลาที่ผู้ถือกรรมสิทธิ์ไม่ได้มาเข้าพักห้องชุดนั้น รีสอร์ทคอนโดมิเนียมเป็นที่พักที่สามารถปรุงอาหารได้ด้วย

(8) ที่พักแบบถือกรรมสิทธิ์ร่วม (Timesharings) ที่พักแบบถือกรรมสิทธิ์ร่วม เป็นที่พักแบบพิเศษซึ่งเจ้าของกรรมสิทธิ์คอนโดมิเนียมเป็นกลุ่มบุคคลที่ได้ร่วมทุนกันซื้อห้องชุดโดยเฉลี่ยค่าใช้จ่ายเท่าๆ กัน ผู้ร่วมถือกรรมสิทธิ์แต่ละคนมีสิทธิ์ที่จะไปใช้บริการตามที่กำหนดไว้ในแต่ละรอบปีหมุนเวียนเปลี่ยนสลับกันไป

(9) เกสต์เฮ้าส์ (Guesthouse) เป็นที่พักที่เจ้าของบ้านแบ่งห้องให้นักท่องเที่ยวเช่าพัก จัดเป็นที่พักขนาดเล็ก และห้องน้ำรวม มักอยู่ในเมือง เช่น บริเวณถนนข้าวสาร

(10) สถานที่พักแรมกลางแจ้ง (Camp Grounds and Caravan / Recreational Vehicle Parks) เป็นที่พักแรมที่จัดไว้สำหรับนักท่องเที่ยวที่ประหยัดและชอบธรรมชาติ อาจแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มพักแรมโดยการกางเต็นท์ (Tent)
2. กลุ่มพักแรมในรถพ่วงรถยนต์ที่มีที่นอนข้างใน (Trailer)
3. กลุ่มพักแรมในรถตู้เพื่อนันทนาการ

(11) เซอร์วิสอพาร์ทเมนท์ (Service Apartment) เป็นที่พักแรมที่มักอยู่ในอาคารชุด มีลักษณะเหมือนอพาร์ทเมนท์แต่มีความหรูหรากว่าและมีห้องทำครัว และมีการบริการทำความสะอาดทุกวัน

(12) ที่พักแรมประเภทอื่นๆ เช่น บังกะโล (Bungalow) ชาเลย์ (Chalet) เคบิน (Cabin) ลอดจ์ (Lodge) คอทเทจ (Cottage) จะเป็นบ้านพักชั้นเดียวที่มีขนาดเล็ก มักตั้งอยู่ในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ภูเขา ริมทะเลสาบ ซึ่งนักท่องเที่ยวนิยมพักในฤดูร้อน

2.1.5 ความรู้เบื้องต้นและแนวคิดเกี่ยวกับ โฮมสเตย์¹⁴

2.1.5.1 จุดกำเนิดของโฮมสเตย์

จุดเริ่มต้นความเป็นมาของ โฮมสเตย์ (Homestay) ในทวีปยุโรปช่วง 50 ปีที่ผ่านมา ซึ่งเป็นช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ผู้คนเริ่มแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวและที่พักที่ห่างไกลชุมชนเมือง และร่องรอยความกดดันของสงครามไปสู่พื้นที่ชนบทที่เต็มไปด้วยความสงบร่มรื่น ธรรมชาติที่สวยงาม ก่อให้เกิดที่พักแรมนักท่องเที่ยวประเภทใหม่ๆ ขึ้นได้แก่ Bed & Breakfast บ้านพักในฟาร์ม (Farmhouse) เกสต์เฮ้าส์ (Guest houses) และโฮมสเตย์ ซึ่งมีลักษณะคล้ายๆ กัน แต่เรียกชื่อแตกต่างกันไป แต่ทั้งหมดดำเนินการภายใต้แนวคิดเดียวกันคือ ถือว่า ผู้ที่มาเป็นแขกของบ้านไม่ใช่นักท่องเที่ยว (Be a guest, not just a tourist) และภายใต้การพัฒนาแบบการท่องเที่ยวชนบท (Rural Tourism) ดังนั้นแนวความคิดในการพักแรมกับเจ้าของบ้านในพื้นที่ชนบทและผลิตผลกับสภาพธรรมชาติ เริ่มก่อตัวขึ้นและได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก

ประเทศออสเตรเลียเคยเป็นหนึ่งในประเทศแรกในภูมิภาคยุโรปที่มีการเที่ยวพักแรมกับบ้านพักในฟาร์ม (Farmhouse) ซึ่ง ตั้งอยู่ในชนบทที่ห่างไกล หลังจากนั้น ประเทศอื่นๆ ก็เริ่มดำเนินการบ้าง อาทิ อังกฤษ เยอรมันนี ไอร์แลนด์ นับจากจุดนั้น ก็ได้เกิดการเรียกชื่อที่แตกต่างกันไป Bed & Breakfast Houses บ้านพักในฟาร์ม (Farmhouse) เกสต์เฮ้าส์ (Guest houses) และ Home Stay ซึ่งขึ้นอยู่กับแต่ละประเทศ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมที่แตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตาม มิ่ว่าจะเรียกที่พักรูปแบบนี้ว่าอย่างไร ที่พักรูปแบบนี้จะต้องตั้งอยู่ในชนบทที่ห่างไกลออกไปจากเมืองและแหล่งชุมชนที่มีประชากรหนาแน่น

ในการพัฒนา โฮมสเตย์ นั้น จะต้องตระหนักเสมอว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวชนบท เราไม่สามารถพัฒนา โฮมสเตย์ เพียงอย่างเดียว โดยมีได้พัฒนาการท่องเที่ยวชนบทในภาพรวมเสียก่อน

2.1.5.2 โฮมสเตย์ (Homestay) ในต่างประเทศ

(1) โฮมสเตย์ ของประเทศไอร์แลนด์ ประเทศไอร์แลนด์ เป็นประเทศที่มีเนื้อที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ชนบทโดยการกสิกรรมยังคงมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ ไอร์แลนด์มีชื่อเสียงในเรื่องสภาพชนบทที่สวยงามและสมบูรณ์ไปด้วยภูเขา ทะเลสาบ แม่น้ำ และทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวชนบท นอกจากนี้ยังรวมถึงความเป็นมิตรและอัธยาศัยดีของชาวไอริช อุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไอร์แลนด์ ได้รับการพัฒนาเป็นระยะเวลากว่า 40 ปี ที่ผ่านมา ในปัจจุบันร้อยละ 30 ของนักท่องเที่ยวต่างชาตินิยมพัก

¹⁴ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, "สรุปการสนทนาทางวิชาการ เรื่อง จัด Home Stay อย่างไรให้มีทิศทาง," ณ โรงแรมดิอิมเมอร์สัลด์ กรุงเทพฯ, 25 พฤษภาคม 2544, หน้า 10-13.

กับบ้านพักในฟาร์ม (Farmhouse) และ Bed & Breakfast บ้านพักชนบท (Country Home) และกระท่อมพักแรมสำหรับนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวชนบท ซึ่งแขกที่มาพัก สามารถประกอบอาหารเอง (Self catering cottage) ซึ่งปัจจุบันกำลังเป็นที่นิยมมากทั้งในหมู่นักท่องเที่ยวต่างชาติและนักท่องเที่ยวชาวไอริชเอง โดยมีจำนวนถึง 4,000 หลัง เฉพาะกระท่อมพักแรมจะตกแต่งในสไตล์ไอริชชนบท และสามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่มาเป็นครอบครัวและมาเป็นกลุ่มๆ ได้จำนวนตั้งแต่ 4-8 คน สำหรับเจ้าบ้านซึ่งมักจะเป็นชาวนาหรือเจ้าของฟาร์มที่ต้องการความเป็นส่วนตัว มักจะสร้างกระท่อมพักแรมสำหรับนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ โดยแยกออกไปจากตัวบ้านเดิม แต่อยู่ในบริเวณที่ดินเดียวกัน ปัจจุบันประเทศไอร์แลนด์มีกระท่อมสำหรับนักท่องเที่ยวจำนวนมากกว่า 2,000 หลัง

การท่องเที่ยวชนบทของไอร์แลนด์ได้รับการพัฒนาโดยเริ่มจากชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่เป็นหลัก ตัวอย่างที่ชัดเจน ได้แก่ การจัดตั้งบริษัท Irish Country Holidays ซึ่งเป็นบริษัทที่ทำการตลาดท่องเที่ยวทางการท่องเที่ยว โดยเน้นประโยชน์ของชุมชนเป็นหลัก โดยมีการแข่งขันทางการตลาดแบ่งเป็น 2 ระดับ คือระดับชุมชนและระดับประเทศ ทั้งนี้ในการทำการตลาดจะใช้วิธีการทำการตลาดร่วมกันหมด และใช้ระบบการจองที่พักผ่านศูนย์กลางร่วมกัน มีการจัดรายการให้นักท่องเที่ยว ซึ่งนอกเหนือจากที่พัก โฮมสเตย์ แล้วยังเสนอกิจกรรมอื่นๆ ให้กับผู้มาพักแรมด้วย อาทิ การขี่จักรยาน เดินป่า ซี่ม้า ปีนเขา พายเรือ เที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง หรือจัดกิจกรรมอื่นๆ ตามที่นักท่องเที่ยวต้องการ รวมทั้งการบริการผู้มาพักแรมด้วยอาหารพื้นเมืองสไตล์ไอริช และดนตรีแบบไอริชแท้ๆ บทเรียนสำคัญ 3 ประการ ของการจัดการ โฮมสเตย์ ในประเทศไอร์แลนด์

1. นักท่องเที่ยว โฮมสเตย์ ต้องการกิจกรรมการท่องเที่ยวประกอบการพักแรมเสมอ ดังนั้นเจ้าบ้านควรเตรียมกิจกรรมต่างๆ ที่มีสำหรับนักท่องเที่ยว
2. เพื่อให้การทำตลาดสำหรับธุรกิจ โฮมสเตย์ มีประสิทธิภาพสูงสุด จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องการอาศัยความร่วมมือและความช่วยเหลือจากหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อที่จะทำงานประสานกับองค์กรท่องเที่ยวของรัฐ
3. โฮมสเตย์ ต้องอยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้ โฮมสเตย์ ที่อยู่ห่างไกลแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่มีแหล่งที่มีศักยภาพเพียงพอจะไม่สามารถประสบความสำเร็จได้เลย

ประเทศไอร์แลนด์ นั้นสร้างรากฐานการจัดการ โฮมสเตย์ ได้จากรัฐบาลสนับสนุนเงินกู้ แก่ชาวนาเพื่อปรับปรุงซ่อมแซมบ้าน โดยเฉพาะในส่วนของห้องนอน ห้องน้ำ และครัว และยังสนับสนุนเงินกู้ แก่ชาวนาเพื่อสร้างกระท่อมพักแรม โดยให้สร้างได้เฉพาะในที่ดินของ

ตนเอง ทั้งนี้รัฐบาลได้จัดตั้งโครงการช่วยเหลือผู้ประกอบการ โฮมสเตย์ ตามแผนการ The Government Assistance Scheme ซึ่งดำเนินการมากกว่า 30 ปี โดยโครงการนี้ ประกอบด้วย การจัดตั้งเกณฑ์การแบ่งระดับ (Grading) ของ โฮมสเตย์ การตรวจสอบ (Inspection) และการลงทะเบียน (Registration) โฮมสเตย์ ภายใต้ระเบียบของ Irish Tourism Board

(2) โฮมสเตย์และการท่องเที่ยวชนบทในประเทศมาเลเซีย ประเทศมาเลเซียมี โฮมสเตย์ จำนวน 250 แห่งทั่วประเทศ ซึ่งปัจจุบัน ยังอยู่ในระยะเริ่มต้นของการพัฒนา เท่านั้น รัฐบาลมาเลเซีย มีนโยบายที่จะพัฒนาที่พักแรมโฮมสเตย์ ใต้ภายใต้กรอบนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งชาติ (National Rural Tourism Policy) ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนในการจัดทำ "แผนแม่บทการท่องเที่ยวชนบทสำหรับประเทศมาเลเซีย" (Rural Tourism Master Plan for Malaysia) จุดแข็งทางการท่องเที่ยวของประเทศมาเลเซีย ในการจัดทำแผนแม่บทการท่องเที่ยวชนบทสำหรับประเทศมาเลเซีย ได้ทำการวิจัยทางการตลาด โดยการสัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย นักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางมาเยือนมาเลเซีย จำนวน 1,000 คน นักท่องเที่ยวภายในประเทศจำนวน 500 คน และบริษัททัวร์ จำนวน 100 บริษัท ทั้งนี้ จากการวิจัยพบว่า ประเทศมาเลเซียมีจุดแข็งทางการท่องเที่ยวเรียงตามลำดับความสำคัญดังนี้

1. ป่าไม้ที่มีสภาพสมบูรณ์ตามระบบนิเวศน์ และมีทิวทัศน์สวยงาม
2. ความเป็นมิตรของคนมาเลเซีย
3. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

จุดแข็งเหล่านี้ คือ องค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาสินค้าทางการท่องเที่ยวชนบทของประเทศ (Rural Tourism Product) อันรวมถึง โฮมสเตย์ ด้วย ในขณะที่เดียวกันปัญหาในการจัด โฮมสเตย์ ของมาเลเซีย ก็มีหลายประการ เช่น

1. นักท่องเที่ยวไม่มีความรู้หรือตระหนักว่ามาเลเซียมีการท่องเที่ยวชนบทที่น่าสนใจ
2. นักท่องเที่ยวต้องการพัก โฮมสเตย์ ที่มีกิจกรรมทางการท่องเที่ยว และรายการท่องเที่ยวที่หลากหลายซึ่งปัจจุบันมาเลเซียมีการท่องเที่ยวที่จำกัด
3. มาตรฐานห้องน้ำและห้องส้วมของที่พัก โฮมสเตย์ ในมาเลเซียยังไม่ได้มาตรฐาน ทั้งด้านรูปแบบและสุขอนามัย
4. กรอบการจัดการท่องเที่ยว กรอบการจัดการองค์กรการพัฒนาท่องเที่ยวชนบทยังไม่ชัดเจนและขาดเสถียรภาพ
5. ขาดแคลนข้อมูลข่าวสาร ขาดการโฆษณาประชาสัมพันธ์ข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการ โฮมสเตย์ ทำให้นักท่องเที่ยวไม่ทราบข้อมูลด้านที่พักแรม โฮมสเตย์

6. การตลาดสำหรับที่พักแรม โฮมสเตย์ ยังไม่กว้างเพียงพอและขาดประสิทธิภาพ

7. การอบรมบุคลากร เจ้าบ้านหรือเจ้าของ โฮมสเตย์ ยังขาดทักษะและความรู้ด้านบริการนักท่องเที่ยว ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องอบรมเพิ่มพูนความรู้และฝึกฝนทักษะการให้บริการแก่เจ้าของ โฮมสเตย์

2.1.5.3 ความเป็นมาเรื่องโฮมสเตย์ในประเทศไทย

ลำดับยุคของโฮมสเตย์ในประเทศไทยพอที่จะสรุปได้ดังนี้

(1) ยุคเริ่มต้น(ปี พ.ศ.2503–2525)

1. กระจายอยู่ในกลุ่มนิสิต นักศึกษา กลุ่มออกค่ายอาสาพัฒนาชนบท ต้องเรียนรู้วิถีชีวิต รับทราบปัญหาในชนบท เพื่อนำมาพัฒนาสังคมตามอุดมคติ

2. กระจายตัวอยู่ในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่นิยมทัวร์ป่า โดยเฉพาะในแถบภาคเหนือของประเทศไทย นักท่องเที่ยวจะพักตามบ้านชาวเขา โดยจุดพักนั้นจะขึ้นอยู่กับเส้นทางการเดินป่า

(2) ยุคกลาง (ปี พ.ศ. 2526 – 2536)

1. กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่นิยมทัวร์ป่า เริ่มได้รับความนิยมนมากขึ้น การพักค้างในรูปแบบ โฮมสเตย์ได้รับการพัฒนารูปแบบและกิจกรรม โดยกระจายไปยังหมู่บ้านชาวเขา ที่กว้างขวางมากขึ้น ในระยะนี้การท่องเที่ยวในรูปแบบทัวร์ป่าที่มีการจัดโฮมสเตย์ เริ่มสร้างปัญหาสังคม อาทิ ปัญหายาเสพติด ปัญหาโสเภณี ปัญหาการปล้น ขโมย ปัญหาการฆ่าชิงทรัพย์

2. กลุ่มนักพัฒนา นักกิจกรรม ที่เติบโตมาจากการทำกิจกรรมสมััยนักศึกษา เริ่มทำงานในรูปแบบของ องค์กรพัฒนาเอกชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม มีรูปแบบการเดินทางเพื่อศึกษาดูงานด้านการพัฒนา ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของ โฮมสเตย์ แต่ยังคงเผยแพร่ในคนเฉพาะกลุ่มเท่านั้น

(3) ยุคตั้งแต่ปี 2537 – ปัจจุบัน

1. ยุคนี้เป็นการเน้นกระแสการพัฒนาสังคมสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจะพบว่า การท่องเที่ยวจะมีแนวโน้มที่จะเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

2. ในระยะประมาณปี 2537 – 2539 ในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย เริ่มมีการท่องเที่ยวในรูปแบบ โฮมสเตย์ โดยกลุ่มนำร่องก็คือ กลุ่มที่เป็นนักกิจกรรมสังคมทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ เท่าที่สืบค้นพบว่าพื้นที่ที่ดำเนินการเรื่อง โฮมสเตย์ ก็จะเป็นพื้นที่ที่องค์กรพัฒนาเอกชน

คนไทยเข้าไปดำเนินการ เช่น เกาะยาว จ.พังงา(กลุ่มชุมชนประมงชายฝั่ง/อวนลาก อวนลุน) หลังจากพื้นที่เกาะยาว จ.พังงา ได้มีพื้นที่อื่นเพิ่มขึ้น อาทิ หมู่บ้านคิ้ววง จ.นครศรีธรรมราช บ้านแม่ทา จ.เชียงใหม่ (กลุ่มเกษตรทางเลือก) บ้านผู้ใหญ่วิบูลย์ เขยเฉลิม (เกษตรยั่งยืน)

3. ปี 2539 เป็นต้นมาได้มีการเคลื่อนไหวขึ้นในกลุ่มนักธุรกิจผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวโดยนำเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวผสมผสานระหว่าง Adventure Ecotourism และ โฮมสเตย์

4. จากการที่รัฐได้ประกาศให้ปี 2541 – 2542 เป็นปีท่องเที่ยวไทย Amazing Thailand 1998-1999) ทุกหน่วยงานของภาครัฐมีนโยบายสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยว ทำให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวในแหล่งชุมชน และขยายกิจกรรม โฮมสเตย์ เพิ่มมากขึ้น เช่น หมู่บ้านบ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง อ.กุฉินารายณ์ จ.กาฬสินธุ์ บ้านทรงไทยปลายโพงพลาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม รวมทั้งพื้นที่ที่ชนกลุ่มน้อย หมู่บ้านชาวเขาก็กมีการจัดกิจกรรมโฮมสเตย์ ด้วยเช่นกัน ในปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น ทั้งในกลุ่มชาวไทยและชาวต่างประเทศ มีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวในแหล่งชุมชน เพื่อศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรม ทัศนกรรม ของท้องถิ่น โดยมี โฮมสเตย์ ที่มีความหมายมากกว่าเป็นที่พัก เนื่องจากเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างหนึ่งซึ่งยึดเอารูปแบบที่พักที่เป็นศูนย์กลางและจัดให้มีกิจกรรมด้านต่างๆ ความต้องการของนักท่องเที่ยวรวมอยู่ด้วย ทั้งนี้หน่วยงานที่สนับสนุนกิจกรรม โฮมสเตย์ อาทิ เช่น สว่นราชการจังหวัด อบต. องค์กรเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้มีแนวคิดหลักที่จะใช้ Home Stay เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนซึ่งบางพื้นที่อาจไม่จำเป็นต้องจัดเป็น โฮมสเตย์ แต่เป็นเพียงการท่องเที่ยวลักษณะ Home Visit หรือการเรียนรู้วิถีชีวิตโดยไม่ต้องพักแรมก็ได้ กิจกรรมที่พักแบบ โฮมสเตย์ จึงเป็นทางเลือกหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงชุมชน (Community Based Tourism) หรือการท่องเที่ยวในชนบท (Rural Tourism) เท่านั้น หากจะกำหนดรูปแบบของกิจกรรมที่พัก โฮมสเตย์ เป็นรูปแบบเฉพาะในประเทศไทย และการกำหนดชื่อเฉพาะเพื่อเป็น ภาพลักษณ์ที่ดี ด้านการตลาด เช่นเดียวกับ T – House ของประเทศเนปาล โดยใช้ชื่อ "Baan Phak" เป็นชื่อเฉพาะของกิจกรรมที่พัก โฮมสเตย์ ในประเทศไทย

2.1.5.4 นักท่องเที่ยวรูปแบบ โฮมสเตย์ และความต้องการของนักท่องเที่ยว

ปัจจุบันอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้กลายเป็นอุตสาหกรรมที่ใหญ่ที่สุด อุตสาหกรรมหนึ่งของโลกแล้ว จากสถิติข้อมูลขององค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization) พบว่ามีนักท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวและนักเดินทางทั่วโลกมากถึง 650 ล้านคน และก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายถึง 3.5 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐ ใน 230 ประเทศทั่วโลก อุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้รับส่วนแบ่ง 11 เปอร์เซ็นต์ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ของโลก ก่อให้เกิดการจ้างงาน

เป็นจำนวนมากกว่า 200 ล้านงาน คิดเป็นร้อยละ 8 ของงานทั้งหมดโลกนักท่องเที่ยว โฮมสเตย์ ถือเป็นกลุ่มหนึ่งของตลาดการท่องเที่ยวชนบทซึ่งขณะนี้เป็นส่วนแบ่งตลาดที่สำคัญมาก นักท่องเที่ยว โฮมสเตย์ เป็นส่วนหนึ่งของนักท่องเที่ยวในระดับกลาง (Middle Ground) ซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากนักท่องเที่ยวเชิงปริมาณ (Mass tourism) ซึ่งส่วนใหญ่สนใจแต่เฉพาะทะเล แสงแดด และหาดทราย นักท่องเที่ยวลักษณะกลาง (Middle Ground) มีลักษณะเฉพาะดังนี้

1. เป็นนักท่องเที่ยวอิสระ
2. มีความต้องการและความสนใจที่หลากหลาย
3. ท่องเที่ยวไปเรื่อยๆไม่ยึดติดกับแหล่งท่องเที่ยวแหล่งใดแหล่งหนึ่ง
4. มีกำลังซื้อสูง
5. เป็นนักศึกษา หรือนักเรียนผู้และหาประสบการณ์

2.1.5.5 ความต้องการพื้นฐานของนักท่องเที่ยว

ตลาดของนักท่องเที่ยวระดับกลาง (Middle Ground) ได้แก่ นักท่องเที่ยวภายในประเทศ นักท่องเที่ยวของประเทศเพื่อนบ้าน และนักท่องเที่ยวระยะไกล แต่ไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยวประเภทใดหรือระดับใด มีข้อกำหนดสากลเกี่ยวกับความต้องการของนักท่องเที่ยว หรือ "ความต้องการพื้นฐาน 10 ประการของนักท่องเที่ยว" คือ

1. เติงนอนที่สบายในราศาสมเหตุสมผล
 2. ห้องอาบน้ำและส้วมที่สะอาด
 3. อาหารพื้นบ้านง่ายๆ แต่ปรุงมาดี
 4. ทิวทัศน์และธรรมชาติของชนบทที่สวยงาม
 5. ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
 6. กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ชนบท อาทิ เดินป่า ตกปลา ชิม้า ปีนเขา
- ที่จักรยาน
7. ร้านค้าทั่วไปและร้านจำหน่ายของที่ระลึก
 8. ความบันเทิง อาทิ ดนตรี การเดินรำ และการละเล่นพื้นบ้าน
 9. ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว
 - 10.ความเป็นมิตร และรอยยิ้มของเจ้าบ้าน

อาจกล่าวได้ว่า เหตุผลที่นักท่องเที่ยวเลือกพัก โฮมสเตย์ นั้น คือการที่นักท่องเที่ยวรู้สึกใกล้ชิดและสัมผัสธรรมชาติที่สวยงาม การมีโอกาที่จะพบปะกับชุมชนท้องถิ่นและแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน อีกทั้ง โฮมสเตย์ มีราคาถูกกว่าการพักในโรงแรม

2.1.6 แนวความคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวชนบท¹⁴

ในการพัฒนาพื้นที่ชนบทใดๆ เพื่อการท่องเที่ยว ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบด้านพื้นที่ ดังนี้

2.1.6.1 **พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพ** พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพ หมายถึง พื้นที่ๆ สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ได้แก่ ป่าไม้ น้ำตก ภูเขา ทะเล เป็นต้น ซึ่งการมีทรัพยากรเหล่านี้อยู่ในพื้นที่ก่อให้เกิดแรงดึงดูดใจต่อนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยือนในพื้นที่ดังกล่าว

2.1.6.2 **พื้นที่หลัก** หมายถึงชนบทที่ยังคงสภาพดั้งเดิมของชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ หมู่บ้านที่ยังคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมและประเพณีเก่าแก่ สวนเกษตร สวนผลไม้ การประมงพื้นบ้าน เป็นต้น ซึ่งที่พักแรม โฮมสเตย์ จัดตั้งอยู่ในพื้นที่หลักนี้

2.1.6.3 **พื้นที่สนับสนุน** หมายถึง พื้นที่ใกล้เคียง ที่มีสาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่จำเป็นได้แก่ ธนาคาร โรงพยาบาล ไปรษณีย์ ร้านค้าทั่วไป เป็นต้น ทั้งนี้พื้นที่สนับสนุนจะเป็นส่วนที่ช่วยให้นักท่องเที่ยวเกิดความสะดวกในการใช้ชีวิตในระหว่างที่เดินทางไปยังพื้นที่หลักได้

ทั้งนี้องค์ประกอบทั้ง 3 สามารถรองรับกับความต้องการของนักท่องเที่ยว โฮมสเตย์ ซึ่งได้แก่ ความต้องการพักผ่อนในพื้นที่ชนบท รวมถึงความต้องการเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวและประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยว และความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ครอบคลุมถึงธนาคาร โรงพยาบาล สถานีอนามัย ไปรษณีย์ เป็นต้น

2.1.7 แนวทางการพัฒนากิจกรรมที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท¹⁵

จากที่ได้กล่าวไว้ว่าตั้งแต่ปี 2537 จนถึงปัจจุบัน กระแสกิจกรรมที่พักแบบที่พัก โฮมสเตย์ ในประเทศไทย กำลังได้รับความนิยม การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(ททท.) จึงได้ให้นิยามรูปแบบของกิจกรรมที่พักแบบที่พัก โฮมสเตย์ ในประเทศไทย โดยให้ชื่อว่า “Baan Phak” หมายถึง ที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท ซึ่ง เป็นบ้านพักประเภทหนึ่งที่นักท่องเที่ยวพักร่วมกับเจ้าของบ้านและมีวัตถุประสงค์ที่จะเรียนรู้วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชาวบ้านซึ่งเต็มใจที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรมแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งจัดที่พักและอาหารให้กับนักท่องเที่ยวโดยได้รับค่าตอบแทนตามความเหมาะสม

¹⁴การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, “สรุปการสนทนาทางวิชาการ เรื่อง จัด Home Stay อย่างไรไม่ให้เกิดทาง,” ณ โรงแรมดิอิมเมอร์วัลด์ กรุงเทพฯ, 25 พฤษภาคม 2544, หน้า 15.

¹⁵การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.), คู่มือแนวทางการจัดการที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (Bann Phak) Home Stay (กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2545), หน้า 7-14.

2.1.7.1 ข้อเสนอพื้นฐาน:วิถีชีวิตไทย วัฒนธรรมไทย

ข้อเสนอพื้นฐานที่มีต่อนักท่องเที่ยว คือ ที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท รวมถึงการให้บริการด้านอื่นๆ อาทิ อาหาร การนำเที่ยว กิจกรรมทางวัฒนธรรม การศึกษาวิถีชีวิตชุมชน เป็นต้น ที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท จะเป็นบ้านที่มีความพร้อมสำหรับการแบ่งพื้นที่ของบ้านพักอาศัยให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เสมือนสมาชิกหรือญาติของบ้าน โดยมีความพร้อมภายใต้การบริหารจัดการของชุมชน การมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายแบบสังคมชนบทเป็นจุดขายที่สำคัญที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ การจัดกิจกรรมที่สัมผัสวัฒนธรรมชนบทจึงเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวในแหล่งชุมชนและเป็นทางเลือกในตลาดท่องเที่ยวที่ไม่ใช่คู่แข่งในเชิงพาณิชย์ในพื้นที่ที่มีโรงแรมหรือรีสอร์ท จึงไม่ถือเป็นการประกอบการที่พักในเชิงธุรกิจ แต่ต้องอยู่ภายใต้ศักยภาพและความพร้อมของชุมชนเป็นหลัก

2.1.7.2 บริการที่มีเสนอให้

บริการที่มีเสนอให้ หมายถึง การเสนอบริการสิ่งต่างๆ ต่อนักท่องเที่ยว ตัวอย่าง เช่น วิธีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายแบบสังคมชนบท วัฒนธรรมท้องถิ่นที่เอกลักษณ์เฉพาะ ความปลอดภัย ความสะอาด ห้องพักพร้อมอาหาร และกิจกรรมทางการท่องเที่ยวต่างๆ

2.1.7.3 การจัดการ ที่พักแบบสัมผัสวัฒนธรรมชนบท

การจัดกิจกรรมที่สัมผัสวัฒนธรรมชนบทที่ควรจะมีการรวมกลุ่มจัดตั้งในรูปของกลุ่ม ชมรมหรือสหกรณ์ ซึ่งสมาชิกและคนในชุมชนจะต้องมีความเข้าใจ และมีส่วนร่วมในด้านการจัดการ

(1) แบบที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวมีหลักการอยู่บนพื้นฐานดังนี้

1. ความเต็มใจของสมาชิกในครอบครัวต่อการรับผู้มาเยือน
2. บ้านพักมีโครงสร้างที่ดี
3. ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่ดี
4. ไม่ไกลจากเมืองหรือพื้นที่เทศบาลหรือสถานที่ท่องเที่ยว
5. ควรมีสิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นพื้นฐาน อาทิ ที่นอน หรือเตียงนอนหมอน น้ำประปาหรือถ้าไม่มีควรมีแหล่งน้ำอื่นๆ และห้องน้ำสะอาด
6. มีความปลอดภัย

(2) การดูแลที่พัก ความสะอาดเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับนักท่องเที่ยว ควรมีการทำความสะอาดที่พักและบริเวณโดยรอบบ้านพักอยู่เสมอ อาทิ การเปลี่ยนผ้าปูที่นอนทุกครั้ง เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้าพัก เป็นต้น

1. ความสะอาดของบ้าน บ้านพักควรมีอากาศที่สามารถถ่ายเทได้สะดวก แสงสว่างสามารถส่องเข้าถึงปราศจากความชื้นไม่มีกลิ่นอับ มีหลังคาที่สามารถกันน้ำได้ดี ภายในห้องพักต้องได้รับการทำความสะอาดเป็นประจำ ต้องมีการเปลี่ยนผ้าปูที่นอน และอุปกรณ์ส่วนตัวสำหรับผู้มาเยือนทุกครั้งหรือมีผู้มาเยือนทุกครั้งหรือมีผู้ใหม่มาเข้าพัก ต้องหมั่นกำจัดแมลงที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอยู่เสมอ และเนื่องจากห้องน้ำจะเป็นห้องที่ผู้มาเยือนมาร่วมใช้ด้วย ดังนั้นต้องเตรียมอุปกรณ์ทำความสะอาดส่วนตัวสำหรับผู้มาเยือน (กรณีแขกมิได้เตรียมมา) และต้องมีการทำความสะอาดเป็นประจำ รวมถึงหมั่นดูแลสภาพแวดล้อมของบ้านพักอยู่เสมอ

2. ความปลอดภัย ความปลอดภัยถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุดอีกประการหนึ่งของนักท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวใช้เป็นองค์ประกอบในการตัดสินใจเดินทางเข้าร่วมกิจกรรมที่พักเชิงวัฒนธรรมลักษณะที่สัมผัสชนบท ดังนั้น ชมรมหรือกลุ่ม มวลสมาชิก ควรมีการจัดมาตรการรักษาความปลอดภัย สำหรับเหตุการณ์ที่ไม่พึงประสงค์เกิดขึ้น เช่น การจัดการอบรมให้กับสมาชิกของชุมชนในการป้องกันอุบัติเหตุต่างๆ หรือการแก้ไขหากเกิดอุบัติเหตุ การขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือองค์การบริหารท้องถิ่นที่รับผิดชอบในพื้นที่ การจัดตั้งเวรยามของชุมชนเป็นต้น ทั้งนี้เจ้าของบ้านจึงต้องมีหน้าที่ในการรักษาความปลอดภัย ในชีวิตและทรัพย์สินของผู้มาเยือนด้วย โดย ต้องมีการดูแล และซ่อมแซมสิ่งต่างๆ อยู่ตลอดเวลา อาทิ ประตูหน้าต่าง ถ้าเห็นนักท่องเที่ยว ไม่เก็บทรัพย์สินไว้ในที่ปลอดภัย ในฐานะที่เป็นเจ้าของบ้าน จะต้องเข้าไปเตือน ถ้านักท่องเที่ยวลืมทรัพย์สินไว้ในบ้านพักหรือที่อื่นๆ ภายหลังการเดินทางกลับ เจ้าของบ้านควรเก็บไว้ในที่ปลอดภัยและพยายามติดต่อเจ้าของมารับคืน สมาชิกในบ้านต้องสร้างความคุ้นเคยกับผู้มาเยือน เสมือนญาติสนิท และมีความรู้ในเรื่องสถานที่ในบ้านและชุมชนเป็นอย่างดี อีกทั้งสมาชิกในบ้านต้องหมั่นตรวจตรา ดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อยในบ้านว่ามีความปลอดภัย หรือไม่ กุญแจที่สำคัญต้องได้รับการเก็บรักษาและดูแลเป็นอย่างดี ทรัพย์สิน เงินสดต่างๆ ต้องเก็บไว้ในที่ปลอดภัย และประการที่สำคัญคือสมาชิกทุกคนต้องคำนึงถึงเรื่อง ความสำคัญของความปลอดภัยตลอดเวลา

(3) การกำหนดระเบียบและข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว วัฒนธรรม จารีต ประเพณี และความเชื่อ ของแต่ละชุมชนอาจแตกต่างกัน การกำหนดระเบียบ และข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว อาทิ การแต่งกาย การนอน การกำหนดการเข้าออกบ้านพัก จึงเป็นสิ่ง สำคัญ เพื่อมิก่อให้เกิดปัญหาที่ขัดต่อวัฒนธรรม จารีต ประเพณีความและความเชื่อของชุมชน นักท่องเที่ยวจะต้องยอมรับและปฏิบัติตาม ทั้งนี้ควรมีการชี้แจงในขั้นตอนการจองหรือลงทะเบียนการเข้าพัก กรณีนักท่องเที่ยวไม่สามารถปฏิบัติตามได้ ก็สามารถที่จะปฏิเสธการเข้าพักได้เช่นกัน

1. การต้อนรับ คนไทยเป็นผู้มีจิตใจโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ดังสำนวนสุภาษิตไทยที่ว่า "เป็นธรรมเนียมไทยแท้แต่โบราณ ใครมาถึงเรือนชานต้องต้อนรับ" การต้อนรับนักท่องเที่ยวดูจรรยาติมิตรจะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกอบอุ่น ควรมีการจัดการพื้นที่ต้อนรับในลักษณะจุดศูนย์กลางของชุมชน เพื่อดำเนินการต้อนรับ ลงทะเบียนการเข้าพัก หรือการให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยว การต้อนรับ อาจให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยวัฒนธรรมประจำถิ่น เช่น ภาคอีสาน และภาคเหนือต้อนรับด้วยการบายศรีสู่ขวัญ หรืออาจจะเป็นช่อดอกไม้ พวงมาลัยเล็กๆ ที่สามารถหาได้จากท้องถิ่นมอบให้นักท่องเที่ยว จึงจะเป็นการสร้างประทับใจได้เมื่อเริ่มเข้าสู่ชุมชน

2. การสำรองที่พัก การจองที่พักสามารถทำได้หลายวิธี อาทิ การจองทางไปรษณีย์ การจองทางโทรศัพท์ การจองผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Internet) การจองที่พักรับการตอบสนองโดยทันที เพื่อเป็นการยืนยันการเข้าพักของนักท่องเที่ยว และถ้ามีเวลา ผู้ประสานงานควรส่งรายละเอียดให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา ก่อนเข้าพัก ทั้งนี้ควรแจ้งข้อมูลรายละเอียด ให้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานในประเทศที่รับผิดชอบพื้นที่ ได้รับทราบเพื่อเป็นช่องทางทางการตลาดเพื่อเผยแพร่ และประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้นักท่องเที่ยวและผู้สนใจทั่วไปรับทราบ

3. การลงทะเบียน ในธุรกิจโรงแรมที่พัก ผู้เข้าพักต้องลงทะเบียนเพื่อเป็นหลักฐานและอ้างอิงในอนาคต ส่วนในลักษณะที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท การลงทะเบียนอาจไม่จำเป็นต้องเป็นรูปแบบเหมือนธุรกิจโรงแรม แต่ควรเป็นรูปแบบการเก็บข้อมูลแบบง่ายๆ การลงทะเบียนนั้นมีความสำคัญหลายประการ กล่าวคือ ทำให้เจ้าของบ้านทราบข้อมูลเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว ช่วยในการจัดเตรียมบ้านพัก เพื่อการวางแผนการเข้าพัก นอกจากนั้นแล้วข้อมูลการลงทะเบียนยังช่วยให้การดูแลผู้พักในเรื่องความปลอดภัย และตรวจสอบผู้ประพฤติมิชอบได้ด้วย

4. การบริการอาหาร เนื่องจากนักท่องเที่ยวต้องพักกับเจ้าของบ้าน อาหารมื้อใดมื้อหนึ่ง จึงมีความจำเป็นสำหรับนักท่องเที่ยวการนำเสนอรายการอาหารท้องถิ่น ซึ่งเป็นเสน่ห์และจะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ มากกว่าการนำเสนอรายการอาหารเช่นเดียวกับ โรงแรมหรือรีสอร์ท ดังนั้นการวางแผนจัดเตรียมอาหารจึงมีความจำเป็นเพื่อป้องกันข้อผิดพลาดระหว่างปริมาณอาหารและจำนวนนักท่องเที่ยว

2.1.7.4 ผลกระทบที่เกิดจากการจัดกิจกรรมที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท

(1) ผลกระทบเชิงบวก

1. ก่อให้เกิดการกระจายรายได้เข้าสู่ท้องถิ่น
2. เป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมของชุมชน

3. นักท่องเที่ยวมีโอกาสเรียนรู้และศึกษาวิถีการดำเนินชีวิต วัฒนธรรมของชุมชน อันจะก่อให้เกิดการอนุรักษ์หวงแหวนและภูมิใจในวัฒนธรรม

(2) ผลกระทบเชิงลบ

1. วัฒนธรรมชุมชนมีโอกาสเปลี่ยนแปลงได้ง่ายหากชุมชนไม่เข้มแข็ง

2. ชุมชนจะมุ่งหวังจะสร้างรายได้จากการจัดกิจกรรมที่พกสัมผัสดัฒนธรรมชนบทเพียงอย่างเดียว อันจะก่อให้เกิดการประกอบการด้านที่พกในเชิงธุรกิจและมีผลกระทบต่ออาชีพดั้งเดิม

3. เกิดการพัฒนาสภาพแวดล้อมชุมชนเกินขอบเขตวิถี ความเป็นอยู่และวัฒนธรรมดั้งเดิม เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

4. ที่พกสัมผัสดัฒนธรรมชนบท หรือ โฮมสเตย์ ยังไม่มีกฎหมายหรือมาตรการรองรับ

2.1.8 การท่องเที่ยวชุมชนและการจัด โฮมสเตย์¹⁶

2.1.8.1 รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงชุมชน

Erik Holm Petersen* ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับ แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงชุมชน และการจัดการ โฮมสเตย์ ว่า การท่องเที่ยวเชิงชุมชนคือ การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation) อันรวมถึงกิจกรรมทางการท่องเที่ยวซึ่งชาวบ้านในชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ อาทิ การประดิษฐ์และจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน การละเล่นและดนตรีในพื้นที่เทศกาลและประเพณีต่างๆ ตลอดจน การนำนักท่องเที่ยวชมกระบวนการทางการเกษตร ทั้งนี้การท่องเที่ยวเชิงชุมชนจะเกิดขึ้นไม่ได้เลยหากขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน การท่องเที่ยวเชิงชุมชนมีรูปแบบในการดำเนินการที่เป็นไปได้หลายรูปแบบ ซึ่งได้รับการนำไปปฏิบัติและประสบความสำเร็จในหลายประเทศ สำหรับประเทศกำลังพัฒนา อย่างเช่น ประเทศในภูมิภาคเอเชีย และแปซิฟิก มีรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงชุมชน ได้แก่

(1) การจำหน่ายสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน (Product Sales) อาทิ สินค้าหัตถกรรมอาหารประจำท้องถิ่น ทั้งนี้หมายถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวอื่นๆ ของชุมชนนั้นด้วย

¹⁶ Erik Holm Petersen, "สรุปการบรรยายพิเศษการท่องเที่ยวเชิงชุมชนและ Homestay," ณ ห้องประชุม 5 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย อาคารเลอคองคอร์ด กรุงเทพฯ, 27 มีนาคม 2544, หน้า1-4.

*Erik Holm Petersen เป็นเจ้าหน้าที่ของ องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization:WTO) ในตำแหน่ง Tourism Resources Planner

(2) กิจกรรมการแสดงทางวัฒนธรรม (Cultural Shows) เช่น การฟ้อนรำ การละเล่นพื้นบ้าน และการแสดงดนตรีเฉพาะชุมชน เป็นต้น

(3) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงหมู่บ้าน (Village Based Activities) หมายถึง กิจกรรมทางการท่องเที่ยว ซึ่งชุมชนในหมู่บ้านเป็นผู้ดำเนินการเพื่อเสนอแก่นักท่องเที่ยว อาทิ การจัด กิจกรรมเดินป่าชมธรรมชาติในบริเวณหมู่บ้าน หรือบริเวณใกล้เคียงพร้อมมัคคุเทศก์นำทางโดย คิดค่าใช้จ่ายจากนักท่องเที่ยว

(4) กิจกรรมการพักผ่อนในหมู่บ้าน สำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าไปท่องเที่ยว ชุมชนแห่งนั้น กิจกรรมการพักผ่อนในหมู่บ้านมีหลายรูปแบบ ได้แก่

1. การจัดแคมป์ (Camping)

2. การจัดกิจกรรมที่พักแรม โฮมสเตย์ ทั้งความหมายของคำว่า โฮมสเตย์ ในภูมิภาคยุโรป หมายถึงการที่นักท่องเที่ยวหรือนักเรียนนักศึกษาเข้าไปพักร่วมกับเจ้าของบ้าน โดยต้องจ่ายค่าที่พักและอาหารให้กับเจ้าของบ้าน ซึ่งความหมายนี้มีลักษณะในแนวของ ที่พักประเภท B&B (Bed and Breakfast) และการพักกับครอบครัวของนักเรียนต่างชาติ (Family Stay) Petersen ได้กล่าวถึงการให้ คำว่า "Homestay" ว่า ควรที่จะใช้คำว่า "Village Based Overnight Stays" หรืออาจเรียกย่อว่า "Village Operation" จะเหมาะสมกว่า

2.1.8.2 ปัญหาในการจัดการ โฮมสเตย์ ของประเทศไทย ในทัศนะของ Erik Holm Petersen

(1) อุปสรรคด้านภาษาระหว่างเจ้าของบ้านกับนักท่องเที่ยว ซึ่งอุปสรรคด้านภาษาสามารถนำมาซึ่งปัญหาอื่นๆ ได้อีกมากมาย

(2) อุปสรรคด้านวัฒนธรรม การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าของบ้านไม่ใช่สิ่งที่จะเกิดขึ้นง่ายๆ ทั้งนี้เนื่องจากการที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่ต่างกัน อาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิดและความคลาดเคลื่อนทางวัฒนธรรมได้ เช่น การเปลี่ยนแปลงวิถีชุมชน เพื่อวัตถุประสงค์ทางการท่องเที่ยว

(3) ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับสินค้าทางการท่องเที่ยวและราคาของรายการท่องเที่ยว ตัวอย่างเช่น กำหนดราคาของการเข้าพัก โฮมสเตย์ คืนละ 200 บาทต่อคน แต่ไม่ได้ระบุว่าร่าคานี้ยังไม่รวมค่าน้ำดื่ม ค่ามัคคุเทศก์ ค่าเรือ และค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ เป็นต้น ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจผิดคิดว่าตนเองถูกหลอกหลวงได้

(4) ปัญหาด้านระดับความคาดหวังและความพึงพอใจที่แตกต่างกันระหว่างเจ้าของบ้านและนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวอาจคาดหวังว่าเจ้าของบ้านควรจะเสนอสินค้า

ทางการท่องเที่ยวและบริการให้มากกว่าที่เป็นอยู่ ขณะที่เจ้าบ้านคิดว่าบริการที่ตนเองเสนอขณะนี้เป็นที่พอใจแก่นักท่องเที่ยวแล้ว

(5) ปัญหาการจัดระบบการบริหารของชุมชน เป็นปัญหาในชุมชนซึ่งบางชุมชนได้จัดตั้งองค์การบริหารในรูปของชมรมหรือสมาคมการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามชุมชนบางแห่งเกิดระบบ “ผูกขาด” ในการจัดสรรรายได้ ซึ่งเกิดจากการแสวงหาผลประโยชน์ในเชิงธุรกิจของคนกลุ่มหนึ่งในชุมชนนั้น

(6) ปัญหาความไม่เท่าเทียมและความไม่เป็นธรรมในกลุ่มผู้ประกอบการโฮมสเตย์ ปัญหานี้สืบเนื่องมาจากปัญหาการจัดระบบการบริหารชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเจ้าของบ้านที่จัด โฮมสเตย์ บางแห่งได้รับการจัดสรรนักท่องเที่ยว จากองค์การบริหารให้ในจำนวนที่น้อยกว่าเจ้าของบ้านหลังอื่นๆ อันจะหมายถึงรายได้จากการท่องเที่ยวที่น้อยลงด้วย ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน

(7) ปัญหาความไม่พร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว

(8) ปัญหาการขาดทักษะและความรู้ด้านการตลาดของชุมชน

2.1.8.3 ข้อคิดเห็นของ Petersen

(1) ประเทศไทยยังไม่พร้อมที่จะทำโฮมสเตย์ ประเทศไทยยังไม่มีสินค้าทางการท่องเที่ยวประเภท โฮมสเตย์ ที่เหมาะสม และพร้อมที่จะรองรับนักท่องเที่ยวได้เลย เนื่องจากปัญหาต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น

(2) โฮมสเตย์ ไม่ใช่การท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวระดับสากลไม่มีประเทศใดที่ต้องการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบ โฮมสเตย์ อย่างจริงจัง เนื่องจาก โฮมสเตย์ ไม่ใช่ประเภทการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างรายได้เป็นกอบเป็นกำให้แก่ประเทศชาติ ทั้งยังก่อให้เกิดผลกระทบทางวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและก่อปัญหาในชุมชนด้วย

(3) การลดการดำเนินเกี่ยวกับโฮมสเตย์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ควรจะลดการดำเนินเกี่ยวกับ โฮมสเตย์ อย่างจริงจังเพื่อป้องกันปัญหาต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นตามมา ทั้งนี้ควรจะพิจารณาการท่องเที่ยวเชิงชุมชน (Community Based Tourism) ในรูปแบบอื่นๆ แทนโดยเฉพาะการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Involvement Tourism) อาทิ การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวเดินป่าชมธรรมชาติ โดยใช้แรงงานมัคคุเทศก์ภายในชุมชนนั้น การส่งเสริมการจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมของชุมชน หรือการก่อสร้างที่พักประเภทรีสอร์ต ใกล้ๆ กับชุมชนโดยใช้แรงงานชุมชนนั้น เป็นต้น

(4) ควรเน้นเรื่องการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในกรณีที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงการจัด โฮมสเตย์ ได้เราควรเน้นเรื่องการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมเป็นหลัก โดยจะต้องละทิ้งความ

สำคัญเรื่องรายได้ และธุรกิจอย่างสิ้นเชิง อย่างไรก็ตามหากเน้นการจัด โฮมสเตย์ เพื่อธุรกิจแล้ว เราต้องเข้าใจว่าผลกระทบด้านวัฒนธรรมจะเกิดขึ้นอย่างมีอาจหลีกเลี่ยงได้

(5) การจำกัดกรอบกลุ่มของนักท่องเที่ยว หาก ททท. ต้องการส่งเสริมการจัด โฮมสเตย์ มีความเป็นไปได้ที่จะจัด โฮมสเตย์ โดยจำกัดเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวคนไทย โดยในระยะแรกอาจจะเน้นกลุ่ม ครูอาจารย์และนักศึกษา ก่อน อย่างไรก็ตามจะต้องมีนโยบายในการส่งเสริมที่ชัดเจน และการดำเนินการใดๆ ก็ตาม ททท. จะต้องสามารถควบคุมได้อย่างใกล้ชิด

2.1.9 นโยบาย และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ปัจจุบันยังไม่มีกฎหมาย หรือมาตรการใดๆ ที่รองรับ โฮมสเตย์ โดยตรง ซึ่งการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะเป็นเพียงการศึกษานโยบาย หรือกฎหมายอื่นมาช่วยเป็นแนวทางการศึกษา เท่านั้น

2.1.9.1 นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาลชุด พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544¹⁷

รัฐบาลชุดนี้มุ่งนี้ มุ่งเน้นส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยกำหนดขึ้นเป็นนโยบาย ข้อ 3.3 ด้านบริการและการท่องเที่ยว โดยมีสาระสำคัญว่า การท่องเที่ยว คือ หนทางสำคัญของการนำรายได้ กระแสเงินเข้าสู่ประเทศ ดังนั้น รัฐบาลจึงมีนโยบายในการส่งเสริมคุณภาพและมาตรฐานของบริการ เพิ่มความหลากหลายของรูปแบบการให้บริการและการท่องเที่ยว และการยกระดับความสามารถในการแข่งขันของภาคบริการและการท่องเที่ยว และนโยบายในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ “เร่งพัฒนา บุรณะ พื้นฟูมรดกและสินทรัพย์ทางวัฒนธรรม ทั้งในเขตเมืองและนอกเมืองเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวใหม่ สร้างแหล่งจับจ่ายซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยว โดยจะส่งเสริมบทบาทของเอกชนร่วมกับชุมชนในการรักษาแหล่งท่องเที่ยวและวิถีชีวิตให้อยู่ในสภาพเดิมอย่างต่อเนื่อง” นอกจากนี้ยังมีนโยบาย “เพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆ ทั้งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม โดยส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น ทั้งในรูปแบบการจัดสหกรณ์การท่องเที่ยว และการพัฒนาพื้นที่ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว”

2.1.9.2 นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้กำหนดนโยบายเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนดังนี้

¹⁷ รัญจวน ทองรัต และ รุ่ง กาญจนวิโรจน์, “การพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว,” ใน ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545), หน้า 179-180.

(1) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องมีการควบคุมดูแลรักษาและจัดการทรัพยากรให้คงสภาพเดิมแท้ไว้ให้มากที่สุด หลีกเลี่ยงหรืองดเว้นการท่องเที่ยวที่อ่อนไหวง่ายต่อการถูกรบกวน และฟื้นตัวได้ยาก

(2) การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องคำนึงถึงศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ มีการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมและปรับให้เกิดความสมดุลกับรูปแบบและกิจกรรมเดิมที่มีอยู่ พึงหลีกเลี่ยงความขัดแย้งอย่างรุนแรงต่อการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ หากเน้นการแปรประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยรวม

(3) การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องคำนึงถึงการพัฒนาด้านการศึกษา สร้างจิตสำนึกที่ดีในการรักษาระบบนิเวศร่วมกัน มากกว่าการมุ่งเน้นความเจริญทางเศรษฐกิจ และการมีรายได้เพียงอย่างเดียว

(4) การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร การบริการ การแลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมชุมชนในกระบวนการท่องเที่ยวรวมทั้งการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวางแผนพัฒนา หรือให้ประชาชนมีตัวแทนเป็นคณะกรรมการร่วมในทุกระดับ

(5) ให้ความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นความจำเป็นอันดับต้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนทั้งนี้ให้องค์กรต่างๆ กำหนดบทบาทที่ชัดเจนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีการจัดสรรงบประมาณ บุคลากรและกำหนดวิธีการที่เหมาะสม

(6) นำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้าสู่แผนในระดับต่างๆ อย่างมีความสำคัญ ได้แก่ แผนพัฒนาท้องถิ่น แผนพัฒนาจังหวัด และแผนพัฒนาภาค พร้อมทั้งให้มีการจัดสรรและกระจายงบประมาณอย่างทั่วถึงและเพียงพอ

(7) สนับสนุนการศึกษา วิจัยและประเมินผลการพัฒนาอย่างรอบด้าน เพื่อกำหนดแนวทางการจัดการแก้ไขปัญหา และปรับปรุงแผนอย่างเป็นขั้นตอน

(8) มีการใช้กฎหมายในการควบคุม ดูแลรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว อย่างเคร่งครัด เน้นการแนะนำ ตักเตือน และสร้างวินัยการท่องเที่ยวควบคู่ไปด้วย

(9) จัดทำแนวทางปฏิบัติ หรือคู่มือการจัดการ (Code of Conduct) แก่ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งในแนวตั้งและแนวนอน โดยให้มีการประสานด้านข้อมูล ข่าวสารและการจัดการร่วมกันทุกระดับ

(10) จัดให้มีเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งในแนวตั้งและแนวนอนโดยให้มีการประสานงานด้านข้อมูลข่าวสารและการจัดการร่วมกันทุกระดับ

2.1.9.3 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)¹⁸

สำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับนี้รัฐบาลกำหนดให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์การเสริมสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดยจะพัฒนาการท่องเที่ยวไปสู่การจ้างงาน การกระจายรายได้สู่ชุมชนและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากนี้แผนพัฒนาฉบับนี้ถือเป็นฉบับแรกที่ได้ระบุเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่คุณภาพแทนการพัฒนาที่มุ่งเน้นเฉพาะการเพิ่มปริมาณ อย่างไรก็ตามรัฐบาลยังคงมีเป้าหมายที่จะใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ

2.1.9.4 กฎหมายเกี่ยวกับพื้นที่ เกาะเกร็ด

(1) พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 และผังเมืองรอมนทบุรี ตามกฎกระทรวง ฉบับที่ 94 (พ.ศ. 2533) ออกตามความในพระราชบัญญัติการผังเมืองตาม พ.ศ. 2518 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 5 และมาตรา 26

ข้อ 2 ให้ให้ผังเมืองรวมบังคับท้องที่ตำบลคลองข่อย ตำบลบ้านใหม่ ตำบลบางพูด ตำบลบางตะไนย์ ตำบลคลองพระอุดม ตำบลบางพลับ ตำบลปากเกร็ด ตำบลคลองเกลือ ตำบลเกาะเกร็ด ตำบลอ้อมเกร็ด ตำบลท่าอิฐ ตำบลบางตลาด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ภายในแนวเขต ตามแผนที่ท้ายกระทรวง

ข้อ 3 การวางและการจัดทำผังเมืองรวมตามกฎกระทรวงนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา การดำรงรักษาเมืองและบริเวณที่เกี่ยวข้องหรือชนบท ในด้านการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สิน การคมนาคมและขนส่ง การสาธารณูปโภค บริการสาธารณะ และสภาพแวดล้อมในบริเวณแนวเขตตามข้อ 2 ให้สอดคล้องกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ข้อ 14 ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม ให้ใช้ประโยชน์เพื่อเกษตรกรรม เป็นส่วนใหญ่โดยให้ใช้พื้นที่เพื่อเกษตรกรรมหรือเกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการไม่น้อยกว่าร้อยละ 85 ของที่ดินประเภทนี้ในแต่ละบริเวณ และห้ามใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการตามที่กำหนด ดังต่อไปนี้

1. จัดสรรที่ดินเพื่อประกอบการพาณิชย์ หรือประกอบการ อุตสาหกรรม

¹⁸ รัญจวน ทองรัต และ รุ่ง กาญจนวิโรจน์, "การพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว," ใน ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545), หน้า 184.

2. โรงงานทุกประเภท เว้นแต่โรงงานที่ประกอบกิจการโดยไม่เป็นมลพิษต่อชุมชนหรือสิ่งแวดล้อม

(2) ผังเมืองรวมนนทบุรี ผังเมืองรวมนนทบุรีโดยสำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย เป็นผู้จัดวางผังอาศัยอำนาจตามกฎหมายกระทรวงฉบับที่ 99 (พ.ศ.2533) ออกตามความในพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาดำรงรักษาเมืองและบริเวณที่เกี่ยวข้อง หรือชนบทในด้านการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สิน การคมนาคมขนส่ง การสาธารณูปโภค บริการสาธารณะและสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีขอบเขตเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 254,074 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วยเนื้อที่ในเขตเทศบาลเมืองนนทบุรี 2.5 ตารางกิโลเมตร เทศบาลเมืองบางบัวทอง 1 ตารางกิโลเมตร และพื้นที่นอกเขตเทศบาล 242.24 ตารางกิโลเมตร ผังเมืองรวมมีนโยบายและมาตรการ เพื่อที่จะจัดระบบการใช้ประโยชน์ที่ดินให้มีประสิทธิภาพสามารถรองรับและสอดคล้องกับการขยายตัวของชุมชนในอนาคต ส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจ โครงข่ายบริการสาธารณะ โดยมีการจัดการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณปากเกร็ดและเกาะเกร็ดไว้ดังนี้คือ

(3) การใช้ประโยชน์ที่ดิน บริเวณห้าแยกปากเกร็ด การใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นประเภทการพาณิชย์กรรม และที่อยู่อาศัยหนาแน่นมากบริเวณนี้ได้แก่

1. บริเวณทางแยกตัดกันของถนนติวานนท์และถนนแจ้งวัฒนะ ซึ่งกระจายตัวไปจนสุดถนนถนนแจ้งวัฒนะที่บริเวณห้าแยกปากเกร็ด บริเวณนี้เป็นย่านธุรกิจการค้าที่สำคัญจุดหนึ่งของจังหวัดนนทบุรีตอนเหนือ เพราะเป็นจุดที่ประชาชนสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาเดินทางข้ามฝากโดยทางเรือติดต่อกันอย่างหนาแน่น เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญจุดหนึ่งของระบบขนส่งมวลชน ติดต่อระหว่างจังหวัดนนทบุรีตอนเหนือ กับจังหวัดปทุมธานี อยุธยาและกรุงเทพมหานคร

2. บริเวณเกาะเกร็ด การใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นประเภทชนบทและเกษตรกรรม มีข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทนี้ คือ ให้ใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ โดยให้ใช้พื้นที่เพื่อการเกษตรกรรมหรือที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม การสาธารณูปโภค และสาธารณูปการไม่น้อยกว่าร้อยละ 85 ของที่ดินประเภทนี้ในแต่ละบริเวณ และห้ามใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการตามที่กำหนด คือ จัดสรรที่ดินเพื่อประกอบการพาณิชย์ หรือประกอบการอุตสาหกรรม โรงงานทุกประเภท เว้นแต่โรงงานที่ประกอบกิจการโดยไม่เป็นมลพิษต่อชุมชนหรือสิ่งแวดล้อม

2.1.9.5 พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 (ฉบับปรับปรุง 2535)

พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 มีผลกระทบเกี่ยวกับเรื่องที่อยู่อาศัยบนเกาะเกร็ด โดยตรง เริ่มแรกยังไม่มีผลบังคับใช้ เพราะเกาะเกร็ดขึ้นตรงกับองค์การบริหารส่วนจังหวัด ยังไม่มีองค์การบริหารส่วนตำบล ดังนั้น เรื่องของกฎระเบียบต่างๆจึงไม่ได้รับการเผยแพร่หรือตรวจตราอย่างเข้มงวด จนต่อมาในปี พ.ศ. 2540 เริ่มมีการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลขึ้น ทำให้เริ่มมีการริเริ่มใช้พ.ร.บ.ควบคุมอาคารในการควบคุมการก่อสร้างบนเกาะเกร็ดมากขึ้น โดยได้มีการออกมาตรการควบคุมการก่อสร้างและดัดแปลงอาคารบนเกาะเกร็ด โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 โดยมีรายละเอียดดังนี้

(1) มาตรการควบคุมการก่อสร้างและดัดแปลงอาคาร ผู้ว่าราชการจังหวัดนนทบุรี ได้เสนอให้มีการออกกฎหมาย เพื่อควบคุมการก่อสร้างและดัดแปลงอาคารบริเวณเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ซึ่งทางจังหวัดได้เสนอต่อกรมโยธาธิการ เพื่อพิจารณาเสนอต่อกระทรวงมหาดไทยให้ออกเป็นประกาศกระทรวงมหาดไทยควบคุมการก่อสร้างบริเวณเกาะเกร็ดโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 โดยมีสาระสำคัญของการกำหนดเขตควบคุมการก่อสร้างไว้ 3 บริเวณ คือ

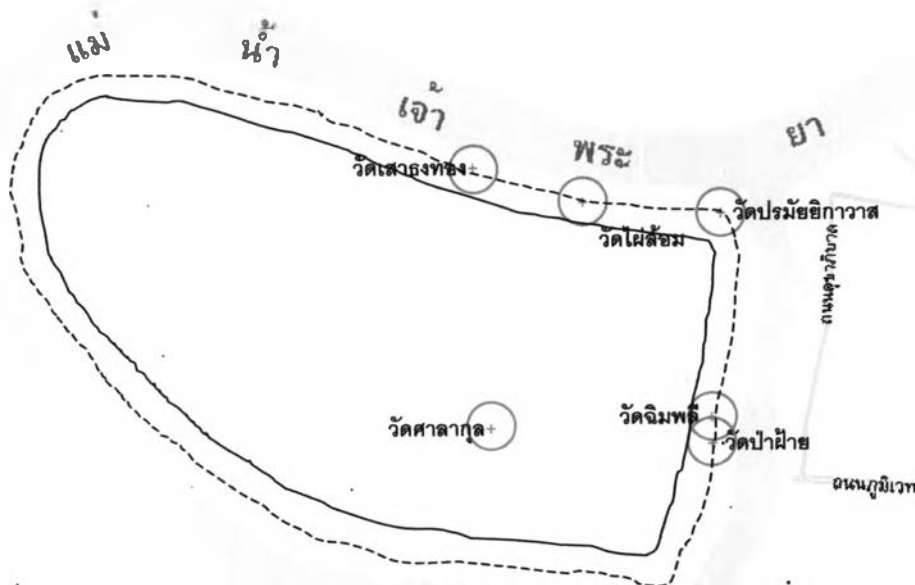
แนวควบคุมที่ 1 ในรัศมี 100 เมตร จากเขตวัดปรมัยยิกาวาส วัดเสาชิงช้า วัดศาลาลูก วัดไผ่ล้อม วัดฉิมพลีและวัดป่าไผ่ ห้ามก่อสร้างอาคารที่มีความสูงเกิน 9 เมตร

แนวควบคุมที่ 2 นับจากริมตลิ่งของเกาะเกร็ดเข้าไปในรัศมีรอบเกาะ 100 เมตร ห้ามก่อสร้างอาคารที่มีความสูงเกิน 9 เมตร

แนวควบคุมที่ 3 นับจากแนวบริเวณที่ 2 เข้ามาอีก 100 เมตรรอบเกาะ ห้ามก่อสร้างอาคารที่มีความสูงเกิน 16 เมตร

เหตุที่ต้องการควบคุมดังกล่าว เนื่องจากทางจังหวัดต้องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และความเขียวชอุ่มของบริเวณรอบเกาะเกร็ด อีกทั้งเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเพราะจะเห็นได้ว่าเกาะเกร็ดนั้นเป็นพื้นที่เกาะเพียงแห่งเดียวที่เป็นสภาพธรรมชาติ มีต้นไม้ขึ้นหนาแน่น มีแม่น้ำเจ้าพระยาล้อมรอบเป็นทัศนียภาพที่งดงาม และไม่ไกลจากกรุงเทพฯ ควรค่าแก่การพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์เป็นสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดต่อไปซึ่งสาระสำคัญของร่างประกาศควบคุมอาคารฉบับนี้ เป็นสิ่งที่ทำให้โครงการลงทุนและการพัฒนาที่ดินต่างๆบนเกาะเกร็ดต้องหยุดชะงักลง เช่นโครงการคอนโดมิเนียมสูง 10 ชั้นที่เคยมีโครงการเสนอมานาน เพราะเป็นการควบคุมอาคารสูงไม่ให้เกิดขึ้นตั้งแต่ยังไม่เป็นรูปเป็นร่าง และหลักการสำคัญของร่างประกาศฉบับนี้ เป็นการจัดการผังบริเวณเกาะทั้งหมด โดยควบคุมความสูงของอาคารไม่ให้บังทัศนียภาพอันงดงาม ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมของวัดวาอารามเดิม เพื่อให้การพัฒนาพื้นที่มีความสวยงามและเป็นระเบียบแบบแผน

ภาพที่ 2.1 แสดงแนวเขตควบคุมความสูงของอาคารในพื้นที่เกาะเกร็ด

ที่มา : ปรับปรุงแผนผังจาก องค์การบริหารส่วนตำบล เกาะเกร็ด กุมภาพันธ์ 2547

- แนวควบคุมที่ 1
- แนวควบคุมที่ 2
- แนวควบคุมที่ 3

2.1.9.6 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535

พระราชบัญญัตินี้ มีสาระสำคัญที่เป็นประโยชน์ต่อการควบคุมสภาพแวดล้อมในพื้นที่ท่องเที่ยว ได้แก่

- (1) ยึดหลักการที่ว่า บุคคลที่ก่อให้เกิดภาวะมลพิษต้องเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการขจัดมลพิษ (Polluter Pays Principle) ซึ่งจะทำให้ลดมลพิษต่างๆในแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบกิจการท่องเที่ยว เช่น โรงแรม ร้านอาหารฯลฯ จะต้องมีความรับผิดชอบต่อการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม
- (2) การกำหนดเขตอนุรักษ์ และพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม สำหรับพื้นที่ที่มีสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันควรอนุรักษ์ เช่นอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตสงวนเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งจะทำให้มีมาตรการพิเศษในการดูแลรักษาคุณค่าของพื้นที่นั้นๆไว้ การดำเนินการกิจการใดๆในพื้นที่ที่จะต้องระมัดระวังไม่ให้เกิดปัญหาต่อสิ่งแวดล้อม จะเป็นคุณแก่

แหล่งท่องเที่ยวหลายแห่ง ที่มีคุณค่าสอดคล้องกับการกำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์และพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม

(3) การกำหนดเขตควบคุมมลพิษ สำหรับพื้นที่ที่เกิดปัญหามลพิษและส่งผลกระทบเสียหายต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทำให้มีมาตรการแก้ไขปัญหอย่างจริงจัง และเร่งด่วนยิ่งขึ้น ในกรณีนี้จะช่วยให้แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญหลายแห่ง ซึ่งกำลังประสบปัญหา เช่นน้ำเสีย ขยะมูลฝอย สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ได้รับการแก้ไขที่รวดเร็วทันการณ์

2.1.9.7 พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. 2456

พระราชบัญญัตินี้ แต่เดิมเรียกว่าพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำสยาม พ.ศ. 2456 ต่อมารัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม ว่าด้วยนามประเทศ พ.ศ. 2482 ให้เรียกนามประเทศว่าประเทศไทย จึงมีคำว่าไทยแทนคำว่าสยามนับจากนั้นเป็นต้นมา พระราชบัญญัติฉบับนี้ มุ่งหมายที่จะควบคุมการเดินเรือในพื้นที่ ซึ่งเป็นส่วนของราชอาณาจักรไทย และรวมถึงแม่น้ำลำคลองในพระราชอาณาจักรด้วย นอกจากนี้ยังกำหนดวิธีการป้องกันผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากการเดินเรือซึ่งมีสาระที่เกี่ยวข้องกับการคมนาคมขนส่ง การใช้ที่ดิน การควบคุมการก่อสร้างอาคารและสิ่งแวดล้อม คือเรื่องทางเดินเรือ เขตท่าเรือ และเขตจอดเรือ ให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมออกกฎกระทรวง 2 เรื่อง คือ 1.กำหนดแนวแม่น้ำ ลำคลอง หรือทะเล อาณาเขตใดเป็นเขตท่าเรือ และเขตจอดเรือ 2.กำหนดทางเดินเรือทั่วไปและทางเดินเรือในเขตท่าเรือ ยกเว้นทางเดินเรือ ในเขตท่าเรือกรุงเทพฯ

กฎหมายฉบับนี้ห้ามมิให้ผู้ใดปลูกสร้างอาคาร หรือสิ่งก่อสร้างใดล่วงเข้าไปเหนือน้ำ ในน้ำ หรือใต้น้ำของแม่น้ำ ลำคลอง บึง อ่างเก็บน้ำ ทะเลสาบ อันทางสัญจรของประชาชน หรือที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน หรือทะเลภายในน่านน้ำไทย เว้นจากจะได้รับอนุญาตจากกรมเจ้าท่าและกรมเจ้าท่าสั่งห้ามใช้ ให้แก้ไขท่ารับส่งคนโดยสาร ท่ารับส่งสินค้า ท่าเทียบเรือ และแพในแม่น้ำ ลำคลอง บึง อ่างเก็บน้ำ ทะเลสาบ อันทางสัญจรของประชาชน หรือที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน หรือทะเลภายในน่านน้ำไทยซึ่งสภาพไม่ปลอดภัยในการใช้ หรืออาจเกิดอันตรายแก่ประชาชน หรือการเดินเรือ

ด้านสิ่งแวดล้อม กฎหมายฉบับนี้ ห้ามมิให้ผู้ใด เท ทิ้ง หิน กรวด ททราย ดิน โคลน สิ่งของหรือสิ่งปฏิกูลใดๆ รวมทั้งน้ำมันและเคมีภัณฑ์ลงในแม่น้ำ ลำคลอง บึง อ่างเก็บน้ำ ทะเลสาบ อันทางสัญจรของประชาชน หรือที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน หรือทะเลภายในน่านน้ำไทย อันจะเป็นเหตุให้เกิดการตื่นเงินหรือตกตะกอน หรือทำให้แม่น้ำ ลำคลอง บึง อ่างเก็บน้ำ ทะเลสาบ อันทางสัญจรของประชาชน หรือที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน หรือทะเลภายในน่านน้ำไทยสกปรก เป็นพิษต่อสิ่งแวดล้อม หรือเป็นอันตรายต่อการเดินเรือ และให้มีเจ้าหน้าที่ดูแลรักษาและ

ชุดล่องร่อนน้ำ ทางเดินเรือ แม่น้ำ ลำคลอง และทะเลภายในน่านน้ำไทย เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากเจ้าท่า หมายถึงอธิบดีกรมเจ้าท่า หรือผู้ซึ่งอธิบดีกรมเจ้าท่ามอบหมาย

2.1.10 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

2.1.10.1 คำจำกัดความและความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ เช่น กิจกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เกิดขึ้นได้ในหลายลักษณะ หลายรูปแบบ หลายวิธีการแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ ทำให้นิยามและความหมายของการมีส่วนร่วมต่างกันไปบ้าง โดยมีผู้ให้ความหมายที่หลากหลาย และมีความแตกต่างกันไปตามความเข้าใจและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างมาพอสังเขป

(1) องค์การสหประชาชาติ กล่าวว่า การนิยามความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนควรจะมีลักษณะจำกัดเฉพาะในระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองหนึ่งๆ เท่านั้น อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวได้ขยายความมีส่วนร่วมของประชาชน ครอบคลุมประเด็นดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนครอบคลุมการสร้างโอกาสที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและสังคมได้ร่วมกิจกรรมซึ่งนำไปสู่ และมีอิทธิพลต่อกระบวนการพัฒนา และเอื้อให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

2. การมีส่วนร่วมสะท้อนการเข้าเกี่ยวข้องโดยสมัครใจและเป็นประชาธิปไตย เอื้อให้เกิดความพยายามพัฒนา การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน และการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย กำหนดนโยบาย การวางแผน และการดำเนินโครงการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม

3. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจ ไม่ว่าจะระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับชาติ จะช่วยก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ประชาชนลงทุนลงแรงกับประโยชน์ที่ดิน

4. ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจผิดแผกแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจของประเทศ นโยบายและโครงสร้างการบริหาร รวมทั้งลักษณะเศรษฐกิจสังคมของประชากร การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่มุ่งเอื้อประโยชน์ต่อประชาชน

(2) นายแพทย์ วันชัย วัฒนศัพท์ ให้ความเห็นว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของสาธารณชน คือ กระบวนการที่นำเอาความห่วงกังวลของสาธารณชน ความต้องการ และค่านิยม ผสมเข้าไปกับการดำเนินการตัดสินใจของรัฐ กระบวนการมีส่วนร่วมของสาธารณชนจึง

เป็นสื่อกลางสองทาง ด้วยมีจุดมุ่งหมายเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจที่ดีกว่า ที่สาธารณชนโดยส่วนราชการสนับสนุน

จากนิยามที่กล่าวมาข้างต้นอาจสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมคือ กระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นเพื่อแสวงหาทางเลือก และการตัดสินใจต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการนี้ตั้งแต่เริ่มแรกจนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจและการรับรู้-เรียนรู้ การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย

2.1.10.2 รูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมที่ดำเนินอยู่โดยทั่วไป สามารถสรุปได้เป็น 4 รูปแบบ คือ

(1) การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) การมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้ ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการ รวมทั้งผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งนี้การได้รับแจ้งข่าวสารดังกล่าวจะต้องเป็นการแจ้งก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการ

(2) การปรึกษาหารือ (Public Consultation) การปรึกษาหารือ เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการหารือระหว่างผู้ดำเนิน การโครงการกับประชาชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบ เพื่อที่จะรับฟังความคิดเห็นและตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติมหรือประกอบการจัดทำรายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้การปรึกษาหารือยังเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการกระจายข้อมูลข่าวสารไปยังประชาชนทั่วไปและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความเข้าใจในโครงการและกิจกรรมมากขึ้น และเพื่อให้มีการให้ข้อเสนอแนะ ทางเลือกในการตัดสินใจ

(3) การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) การประชุมรับฟังความคิดเห็น มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนและฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรม และผู้มีอำนาจตัดสินใจในการทำโครงการหรือกิจกรรมนั้นได้ใช้เวทีสาธารณะในการทำความเข้าใจ และค้นหาเหตุผลที่จะดำเนินโครงการหรือกิจกรรมในพื้นที่นั้นหรือไม่ การประชุมรับฟังความคิดเห็นมีหลายรูปแบบ รูปแบบที่พบเห็นกันบ่อย ได้แก่

1. การประชุมในระดับชุมชน (Community Meeting) การประชุมลักษณะนี้จะต้องจัดขึ้นในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ โดยเจ้าของโครงการหรือกิจกรรมจะต้องส่งตัวแทนเข้าร่วม เพื่ออธิบายให้ที่ประชุมทราบถึงลักษณะโครงการและผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นและตอบข้อซักถาม การประชุมในระดับนี้อาจจะจัดในระดับที่กว้างขึ้นได้ เพื่อรวมหลาย ๆ ชุมชนในคราวเดียวกันในกรณีที่มีหลายชุมชนได้รับผลกระทบ

2. การประชุมรับฟังความคิดเห็นในเชิงวิชาการ (Technical Hearing) สำหรับโครงการที่มีข้อโต้แย้งในเชิงวิชาการ จำเป็นจะต้องมีการจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นในเชิงวิชาการ โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาจากภายนอกมาช่วยอธิบายซักถาม และให้ความเห็นต่อโครงการ การประชุมอาจจะจัดในที่สาธารณะทั่วไป ผลการประชุมจะต้องนำเสนอต่อสาธารณะและผู้เข้าร่วมประชุมต้องได้รับทราบผลดังกล่าวด้วย

3. การประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เป็นการประชุมที่มีขั้นตอนการดำเนินการที่ชัดเจนมากขึ้น เป็นเวทีในการเสนอข้อมูลอย่างเปิดเผยไม่มีการปิดบัง ทั้งฝ่ายเจ้าของโครงการและฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากโครงการ การประชุมและคณะกรรมการจัดการประชุมจะต้องมีองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมที่เป็นยอมรับมีหลักเกณฑ์และประเด็นในการพิจารณาที่ชัดเจน และแจ้งให้ทุกฝ่ายทราบทั่วกัน ซึ่งอาจมาจากการร่วมกันกำหนดขึ้นทั้งนี้รูปแบบทั้งนี้รูปแบบ การประชุมไม่ควรจะเป็นทางการมากนัก การจัดประชุมจึงอาจจัดในหลายวันและไม่จำเป็นต้องจัดเพียงครั้งเดียวหรือสถานที่เดียวตลอดไป

(4) การร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งในทางปฏิบัติที่จะให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจต่อประเด็นปัญหานั้น ๆ ไม่สามารถดำเนินการให้เกิดขึ้นได้ง่าย ๆ อาจดำเนินการให้ประชาชนที่ได้รับผลกระทบ เลือkdตัวแทนของตนเข้าไปนั่งในคณะกรรมการใดคณะหนึ่งที่มีอำนาจตัดสินใจ รวมทั้งได้รับเลือกในฐานะที่เป็นตัวแทนขององค์กรที่ทำหน้าที่เป็นผู้แทนประชาชนในพื้นที่ซึ่งประชาชนจะมีบทบาท ชี้้นำการตัดสินใจได้เพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของคณะกรรมการพิเศษนั้น ๆ ว่าจะมีการวางน้ำหนักของประชาชนไว้เพียงใด

2.2 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยบนเกาะเกร็ด¹⁹

กนกพร วิวัฒน์นาการ คาคการณ์ ว่าแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยบนเกาะเกร็ดในอนาคต จะไม่มีมากนัก แต่จะเปลี่ยนแปลงในลักษณะของการใช้ประโยชน์ที่อยู่อาศัยมากขึ้น และรูปแบบการดำรงชีวิต วัฒนธรรมประเพณี บางส่วนเริ่มเปลี่ยนแปลงไปมาก มีความเป็นพาณิชย์มากขึ้น แต่จะยังคงความเป็นชนบทไว้ได้ เนื่องจากการรวมตัวของชุมชนท้องถิ่น และข้อจำกัดต่างๆ

¹⁹กนกพร วิวัฒน์นาการ, "การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยบนเกาะเกร็ด," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาเคหการภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า ๖.

สำหรับข้อเสนอแนะในการพัฒนาและปรับปรุงที่อยู่อาศัย และสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมแก่การอยู่อาศัยและสอดคล้องกับสภาพของชุมชน คือการรักษาชุมชนเดิมด้วยการจัดระเบียบร้านค้าต่างๆ ที่มากขึ้น ทั้งด้านรูปแบบและสุขอนามัยต่างๆ ไม่ให้เกิดการรบกวนการอยู่อาศัยในชุมชนเดิมด้วยการจัดระเบียบร้านค้าต่างๆ ที่เกิดมากขึ้น ทั้งด้านรูปแบบและสุขอนามัยต่างๆ ไม่ให้เกิดการรบกวนการอยู่อาศัยในชุมชนเดิมและรณรงค์การเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายต่างๆ โดยเฉพาะในหมู่ที่ 1,6 และ 7 และการเร่งการพัฒนาและส่งเสริมโครงการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และนโยบายต่างๆ ตามนโยบายของหน่วยงานราชการ ในหมู่ที่ 1 ถึง 5 อีกทั้งควรจะมีการปรับปรุงสาธารณูปโภคและสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ได้แก่ ระบบบำบัดน้ำเสียและการระบายน้ำ การกำจัดขยะ เส้นทางทางการคมนาคมภายในเกาะ ระบบป้องกันอัคคีภัย โทรศัพท์สาธารณะ การรักษาความปลอดภัยและควรจัดทำโครงการเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อกฎหมายต่างๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายต่าง เพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อแนวทางการพัฒนาของหน่วยราชการต่อไปในอนาคต

2.2.2 การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำบริเวณเกาะเกร็ด²⁰

ผลการศึกษาวิจัยของ กุลภัทร วณิชสัมบรรณีย์ พบว่า ระบบความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน การก่อเกิดและการคงความเป็นชุมชนเกาะเกร็ด พื้นที่ศึกษานั้น เกี่ยวข้องกับกิจกรรมหลักที่สำคัญสองกิจกรรมคือกิจกรรมเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรม และกิจกรรมเกี่ยวกับการอยู่อาศัยของครอบครัว ซึ่งเป็นแหล่งที่เอื้อทรัพยากรในการดำเนินกิจกรรมอื่นๆ ในชุมชนทุกด้าน ทั้งทรัพยากรด้านกายภาพ สาธารณูปโภค สาธารณูปการ ความรู้สึก เศรษฐกิจ และกฎระเบียบ

โอกาสในการเพิ่มหรือเปลี่ยนรูปแบบของกิจกรรมในพื้นที่ให้ก่อเกิดผลทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นได้แก่ชุมชนในพื้นที่ คือการเพิ่มหรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบ ของกิจกรรมที่ก่อให้เกิดผลเชิงเศรษฐกิจแก่พื้นที่ในปัจจุบันอยู่แล้วคือ เกษตรกรรม หัตถกรรม และการค้า โดยให้มีความสามารถในการเอื้อให้เกิดการจับจ่ายใช้สอยออกมาจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับการเพิ่มความหนาแน่นของกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งลักษณะของการท่องเที่ยวที่ควรส่งเสริมคือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยสิ่งสำคัญที่สุดคือการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการใดๆ ในพื้นที่จะต้องอยู่ภายใต้หลักการที่สำคัญคือต้องไม่ก่อให้เกิดการรบกวนต่อการดำเนินอยู่ และการคงอยู่ของกิจกรรมหลักที่สำคัญทั้งสองกิจกรรม คือ กิจกรรมเกี่ยวกับศาสนาประเพณีวัฒนธรรม และกิจกรรมเกี่ยวกับการอยู่อาศัยของครอบครัวเนื่องจากจะทำให้เกิดการกระทบกระเทือน ถึงการทำงาน

²⁰ กุลภัทร วณิชสัมบรรณีย์, "แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำ โดยอาศัยเทคนิค การวิเคราะห์ ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์ วิชา ธรณีศึกษา เกาะเกร็ด," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าลาดกระบัง, 2541), หน้า 1.

ของระบบความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน การก่อเกิด และความเป็นชุมชนเกาะเกร็ด อันจะนำไปสู่การขาดเอกลักษณ์ในชุมชนจนถึงการล่มสลายของชุมชนในอนาคตต่อไปได้

2.2.3 การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบนเกาะเกร็ด²¹

จากผลการศึกษาเรื่อง "การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ในเกาะเกร็ด" โดย สบสุข ลีละบุตร พบว่าประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในระดับปานกลางปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยพบว่า เพศชาย กลุ่มอาชีพรับจ้างทั่วไป กลุ่มที่มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในระดับสูง และกลุ่มที่มีสถานภาพทางสังคม จะมีส่วนร่วมมากกว่ากลุ่มอื่นๆ ปัญหาและอุปสรรคคือ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว จึงทำให้ไม่ค่อยมีเวลาและโอกาสที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมได้เท่าที่ควร ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจในนโยบายของภาครัฐอย่างชัดเจน และประชาชนท้องถิ่นยังไม่ได้ให้ความสนใจในการรวมตัวกันอย่างจริงจังเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมเท่าที่ควร เนื่องจากผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นยังไม่ได้กระจายสู่ประชาชนส่วนใหญ่อย่างแท้จริง

จากผลการศึกษา สามารถนำเสนอข้อเสนอนี้เกี่ยวกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมคือ ทางรัฐหรือองค์กรท้องถิ่น ควรประชาสัมพันธ์และสนับสนุนให้ประชาชนเข้าใจนโยบายและแผนงานของรัฐที่ต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชน รวมทั้งสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมของเยาวชนรุ่นใหม่ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในทิศทางที่ยั่งยืน

2.3 การสังเคราะห์องค์ความรู้และผลงานวิจัยมาเป็นตัวแบบของการศึกษา

จากการทบทวนองค์ความรู้ต่างๆ ทั้งส่วนที่หนึ่งและสองแล้ว ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิดความรู้ต่างๆ รวมทั้งงานวิจัย เพื่อนำมาเป็นตัวแบบการศึกษาวิจัย ได้ดังนี้

2.3.1 ที่อยู่อาศัยรูปแบบใน โฮมสเตย์

อาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวต้องเกี่ยวข้องกับที่พักแรมและในหลายครั้งที่ที่พักแรมก็อาจเป็นที่อยู่อาศัยหรือบ้านที่ผู้คนใช้อยู่อาศัยประจำ แต่มีการเปลี่ยนแปลงหรือดัดแปลงลักษณะการใช้สอยเพื่อวัตถุประสงค์บางประการ เช่น การปรับเปลี่ยนเพื่อสนองรับต่อการท่องเที่ยวในรูปแบบบางอย่าง อย่างเช่น โฮมสเตย์ มีวัตถุประสงค์ในการใช้อยู่อาศัยหรือบ้านเพื่อ ที่ให้

²¹ สบสุข ลีละบุตร, "การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา : เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี." (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2543), หน้า ๙.

นักท่องเที่ยว พักร่วมกับเจ้าของบ้านและมีวัตถุประสงค์ที่จะเรียนรู้วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชาวบ้านซึ่งเต็มใจที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรมแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งจัดที่พักและอาหารให้กับนักท่องเที่ยวโดยได้รับค่าตอบแทน ตามความเหมาะสม

2.3.2 โฮมสเตย์ กับการท่องเที่ยวในชุมชน

โฮมสเตย์ จะเกิดขึ้นอย่างมีศักยภาพได้นั้น ชุมชนจะต้องมีศักยภาพนั้นจะต้องมีลักษณะเด่นอย่างใดอย่างหนึ่งดังนี้

1. มีลักษณะเด่นทางธรรมชาติ
2. มีลักษณะเด่นทางวัฒนธรรม
3. มีลักษณะเด่นทางเกษตรกรรม

2.3.3 การจัดการบริการจำเป็นพื้นฐานเพื่อสนับสนุนการพักอาศัยแบบโฮมสเตย์

การจัดการการท่องเที่ยวในแบบโฮมสเตย์นั้น จะต้องมีบริการพื้นฐานอย่างน้อยดังนี้

1. การบริการด้านที่พัก
2. การบริการด้านอาหาร
3. บริการด้านการนำเที่ยว
4. บริการด้านสินค้าและของที่ระลึก

2.3.4 หลักของการจัดการ โฮมสเตย์ ในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงชุมชนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

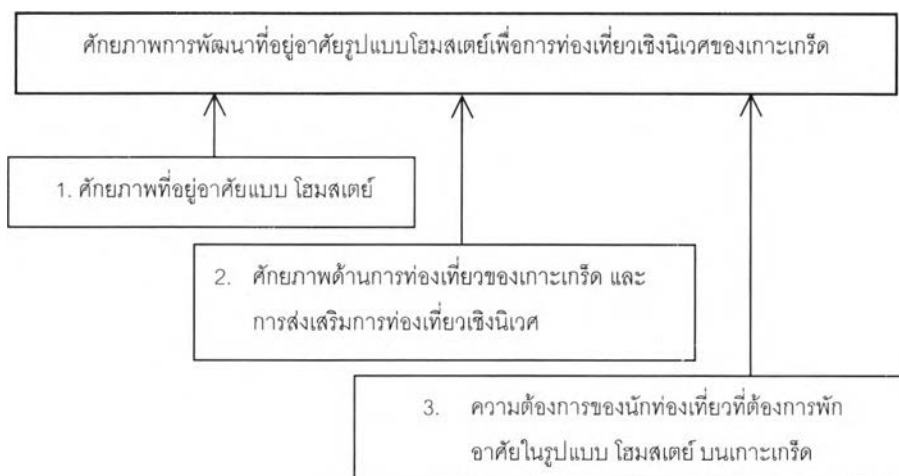
จากการสังเคราะห์แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในรูปแบบที่มี โฮมสเตย์ เป็นองค์ประกอบสำคัญ ผู้วิจัยได้สรุป องค์ประกอบสำคัญ 10 ประการ ดังนี้คือ

1. การบริการด้านที่พัก ต้องมี เตียงนอนที่สบาย ห้องอาบน้ำและส้วมที่สะอาด ในราคาสบายๆเหมาะสมผล บ้านพัก และบริเวณที่สะอาดถูกสุขลักษณะ
2. การบริการด้านอาหาร ที่เป็น อาหารพื้นบ้านง่ายๆ มีความสะอาดถูกหลักอนามัย และปรุงมาดี
3. บริการด้านการนำเที่ยว ต้องมีการจัดการด้านนำเที่ยวในชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ชนบท อาทิ เดินป่า ตกปลา ชิม่า ปีน เขา ชี่จักรยาน
4. ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว เช่น ทิวทัศน์และธรรมชาติของชนบทที่สวยงาม โบราณสถานที่มีประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมท้องถิ่น ความบันเทิง ดนตรี การเดินรำ การละเล่นพื้นบ้าน และการแสดงต่างๆ และการทำเกษตรกรรมหรือการเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

5. บริการด้านสินค้าและของที่ระลึก ได้แก่ ร้านค้าทั่วไป และร้านจำหน่ายของที่ระลึก
6. ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว หมายถึง ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
7. ความเป็นมิตรของเจ้าบ้าน หมายถึง ความเต็มใจของสมาชิกในครอบครัวและชุมชนที่มีต่อนักท่องเที่ยว
8. การจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง คนในชุมชนร่วมรับรู้รับผิดชอบและร่วมกันบริหารและตัดสินใจในสิ่งต่างๆ ในการจัดการการท่องเที่ยวแบบ โฮมสเตย์ ในชุมชนของตนเอง
9. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวไม่ยากนัก หมายถึง การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่นั่นไม่ยากจนเกินไป
10. ระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่พอเพียง หมายถึง สิ่งจำเป็นพื้นฐานที่จะอำนวยความสะดวกให้เกิด ความสะดวกในการท่องเที่ยว เช่น ไฟฟ้า ประปา ถนนหนทาง สถานีอนามัย เป็นต้น

2.4 สรุปกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย

แผนภูมิที่ 2.2 แสดงกรอบแนวคิดหลักในการศึกษาวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดนิยาม ของ ศักยภาพการพัฒนาที่อยู่อาศัยแบบโฮมสเตย์ จากการศึกษา วรรณกรรมและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ว่าหมายถึง **คุณลักษณะที่แฝงและเวดล้อมอยู่กับที่อยู่อาศัย** ที่จะทำให้อุตสาหกรรมการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็นที่อยู่อาศัย ที่มีการพักอาศัย ร่วมกันระหว่างเจ้าของบ้านและสมาชิกในครัวเรือนกับนักท่องเที่ยว ซึ่งเจ้าของบ้านมีความ ยินดีที่จะให้นักท่องเที่ยวเข้าพักอาศัยและมีการแลกเปลี่ยนความรู้วัฒนธรรม ด้วยความเต็มใจทั้ง สองฝ่าย โดยเจ้าของบ้านคิดค่าตอบแทนตามความเหมาะสม โดยมีกรอบแนวคิด 3 ด้านที่ จะเกื้อหนุนการนำไปสู่ความมี ศักยภาพการพัฒนาที่อยู่อาศัยแบบโฮมสเตย์ ด้านที่หนึ่งคือ ศักย ภาพที่อยู่อาศัยแบบโฮมสเตย์ และด้านที่สองคือศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของเกาะเกร็ดและการ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และด้านที่สามคือ ความสนใจของนักท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ ดังได้แสดงไว้ในภาพที่ 2.2

2.4.1 ศักยภาพที่อยู่อาศัยแบบโฮมสเตย์

ประกอบไปด้วย องค์ประกอบของแนวคิด 5 ประการ ดังนี้

1. ลักษณะทางกายภาพของที่อยู่อาศัย หมายถึง ลักษณะที่ แสดงถึงรูปแบบ และลักษณะของที่อยู่อาศัยในเชิงกายภาพ เช่น ประเภทของบ้าน ความพอเพียงของจำนวน ห้องพัก ความสามารถในการรองรับ นักท่องเที่ยวที่มาพักค้างคืนและ การดูแลรักษาความสะอาด ที่อยู่อาศัย
2. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับ โฮมสเตย์ ของเจ้าของบ้าน หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับ โฮมสเตย์ ของเจ้าของบ้าน ใน 2 ด้าน คือ รู้จัก และรู้หลักการ
3. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของเจ้าของบ้าน หมายถึง ความรู้ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของเจ้าของบ้าน ใน 2 ด้าน คือ รู้จัก และรู้หลักการ
4. ความคิดเห็นของตัวแทนครัวเรือนเกี่ยวกับการทำ โฮมสเตย์ หมายถึง ความคิดเห็นของ ผู้ที่อยู่อาศัยในครัวเรือนที่อยู่อาศัยบนเกาะเกร็ด ซึ่งอาจเป็นหัวหน้าครัวเรือน คู่ สมรส หรือสมาชิกในครัวเรือนอื่นๆ ในเรื่องเกี่ยวกับ การเกิดขึ้นและรวมถึงการทำ โฮมสเตย์ ในชุมชนและบ้านตนเอง
5. การมีส่วนร่วมในด้านการยอมรับของชุมชน หมายถึง การแสดงออกถึง ของตัวแทนครัวเรือน ที่แสดงออกมาในเรื่องการยอมรับ การเกิดขึ้นของโฮมสเตย์ บนเกาะเกร็ด

2.4.2 ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของเกาะเกร็ด และการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ประกอบด้วย องค์ประกอบของแนวคิด 3 ประการ ดังนี้

1. ศักยภาพของเกาะเกร็ด หมายถึง คุณลักษณะที่มีอำนาจดึงดูดให้คนเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ ได้แก่ การมีทรัพยากรท่องเที่ยว การเข้าถึงสะดวก การมีระบบสาธารณูปโภคที่พอเพียง การบริการด้านการท่องเที่ยวที่จำเป็น

2. การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเชิงนโยบาย หมายถึง นโยบายของภาครัฐส่วนกลางและนโยบายส่วนท้องถิ่นที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3. การส่งเสริมการท่องเที่ยวจากผู้นำท้องถิ่น หมายถึง การให้การสนับสนุนจาก กลุ่มผู้นำท้องถิ่น ในการเกื้อหนุนให้มีการจัดกิจกรรม บ้านพักแบบ โฮมสเตย์ ในชุมชน

2.4.3 ความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ต้องการพักอาศัยรูปแบบโฮมสเตย์บนเกาะเกร็ด

ประกอบด้วยองค์ประกอบของแนวคิด 2 ประการ คือ

1. ความต้องการพักแบบโฮมสเตย์ หมายถึง ความต้องการหรือความสนใจของนักท่องเที่ยวที่ต้องการพักในบ้านแบบโฮมสเตย์ บนเกาะเกร็ด

2. รูปแบบการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสนใจบนเกาะเกร็ด

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมต่างๆ พบว่าเราสามารถสรุปกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยในเรื่อง ศักยภาพการพัฒนาที่อยู่อาศัยรูปแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของเกาะเกร็ด ได้ตั้งในแผนภูมิที่ 2.2 ซึ่งประกอบด้วย แนวคิดเรื่อง 1) ศักยภาพที่อยู่อาศัยแบบ โฮมสเตย์ 2) ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของเกาะเกร็ด และการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ บนเกาะเกร็ด ซึ่งจะเห็นได้ว่า กรอบแนวคิดดังกล่าวยังมีความเป็นนามธรรมสูง(ยังอยู่แค่ในระดับแนวความคิด) ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องแปลงหรือนิยามแนวความคิดเหล่านี้ ให้สู่ระดับปฏิบัติการ หรือที่เรียกว่า นิยามเชิงปฏิบัติการเสียก่อน (Operational definition)

สำหรับกระบวนการในการนิยามแนวความคิดตามกรอบแนวคิดดังที่ได้แสดงไว้ในภาพที่ 2.2 นั้น ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงรายละเอียดในการแปลงนิยามของแนวความคิดนี้สู่ระดับการปฏิบัติการ เพื่อสร้างเครื่องมือในการวิจัยต่อไป ในบทที่ 3